

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Leona Marková

Prevence kriminality

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Jana Tlapák Navrátilová, Ph.D.

Katedra: Trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 2.11.2023

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 111 735 znaků včetně mezer.

Leona Marková

V Pardubicích dne 2.11.2023

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala doc. JUDr. Janě Tlapák Navrátilové, Ph.D. za její vstřícný přístup a odborné vedení této diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1 Vymezení základních pojmů	3
1.1 Prevence.....	3
1.2 Kriminologie a kriminalita.....	3
1.2.1 Kriminalita dospělých.....	6
1.2.2 Kriminalita mládeže.....	6
1.3 Prevence kriminality.....	7
1.4 Subjekty prevence kriminality.....	9
1.5 Objekty prevence kriminality	10
1.6 Limity prevence kriminality	11
2 Systém prevence kriminality	15
2.1 Klasifikace dle úrovně prevence kriminality.....	17
2.1.1 Primární prevence.....	17
2.1.2 Sekundární prevence.....	18
2.1.3 Terciální prevence	19
2.2 Klasifikace dle obsahového zaměření prevence kriminality	20
2.2.1 Sociální prevence.....	20
2.2.2 Situační prevence.....	23
2.2.3 Viktimologická prevence	25
2.3 Systém prevence kriminality v České republice.....	26
3 Kriminalita mládeže.....	29
3.1 Charakteristické rysy kriminality mládeže	29
3.2 Příčiny a podmínky kriminality mládeže.....	30
3.3 Psychologické faktory	33

3.4	Kyberkriminalita mládeže	34
3.5	Osobní rozvoj jako prostředek prevence kriminality.....	36
3.6	Rozvoj osobnosti ve sportu a bojových uměních.....	37
3.6.1	Karate – bojové umění beze zbraně.....	39
4	Dotazníkové šetření	41
4.1	Projekt „STOP násilí na školách – prevence kriminality“	41
4.2	Rozbor otázek dotazníku a vyhodnocení odpovědí.....	43
Závěr	50
Seznam použitých zdrojů.....		I
Seznam příloh		V
Příloha č. 1 – Dotazník		VI
Seznam grafů		VIII
Prevence kriminality – Abstrakt – klíčová slova.....		IX
Crime Prevention – Abstract – keywords		X

Úvod

Směrování této práce bude voleno tak, aby nastínila problematiku prevence kriminality a poukázala na situace, které při jejím aplikování mohou nastat. Budou zde vysvětleny základní principy, terminologie a následně bude práce zaměřena na problematiku prevence kriminality u skupiny obyvatel s největším potenciálem změnit praktickou stránku věci, což jsou děti a mladiství. Jejich dlouhodobý potenciál aplikovat změny ve společnosti a tím i v právním systému je větší a při jeho využití lze zabránit také jejich deformaci ze strany prostředí.

Vzhledem k současné finanční, geopolitické a bezpečnostní situaci v České republice i ve světě se autorka této práce rozhodla zvolit téma, které úzce souvisí s jejím působením mezi mladými lidmi v oblasti bojových umění, konkrétně karate a na to navázané sebeobrany. Téma bude rozebírat z více než jednoho pohledu, aby bylo zřejmé provázání s mnoha aspekty chování lidí ve společnosti a jaký význam má samotná prevence kriminality oproti řešení již nastalé situace. V práci budou aplikovány obecně užívané mechanismy, stejně jako názory odborníků v různých oborech s problematikou souvisejících a v neposlední řadě i zkušenosti a názory samotné autorky práce.

Dotazníkové šetření provedené k této práci bude svázáno s již běžícím projektem „STOP násilí na školách – prevence kriminality“, který zohledňuje věk účastníků, ale i další parametry. Tento projekt je jedním z mnoha projektů realizovaných nejen v rámci České republiky, ale také v rámci Evropské unie a plynou do něj nemalé prostředky ze státních i soukromých zdrojů¹, právě kvůli výše zmíněnému potenciálu významně a dlouhodobě zmenšit dopady kriminality a směr, jakým se společnost ubírá ve vztahu k ní, protože stále existují lokace, kde menší či větší skupiny lidí berou kriminalitu jako legitimní zdroj příjmů, a dokonce ji prosazují.

Práce má primárně poukázat na prioritní postavení prevence kriminality vzhledem k ostatním nástrojům, kterými lze kriminalitu ve společnosti řešit. Jejím cílem je prokázat pozitivní vliv bojových umění a sebeobrany na rozvoj fyzické zdatnosti, schopností, dovedností, myšlení a v neposlední řadě sebeuvědomění především u mladých lidí, díky čemuž se tyto aktivity mohou stát významným

¹ Konkrétně na období 2022-2027 bylo vládou uloženo Ministerstvu vnitra ČR vyčlenit na prevenci kriminality finanční prostředky ve výši 360,96 mil. Kč. Blíže: *Nová Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2022 - 2027 byla schválena vládou*. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. [cit. 2023-08-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/nova-strategie-prevence-kriminality-v-cr-na-leta-2022-2027-byla-schvalena-vladou.aspx>

prostředkem prevence kriminality. Tomu by mělo napomoci i dotazníkové šetření, jehož účastníci z řad mládeže po absolvování kurzu sebeobrany budou hodnotit získané teoretické i praktické poznatky v návaznosti na utvrzení svého pocitu bezpečí, jejich integrace do kolektivu, podpory týmového ducha a posílení morálních hodnot. Tyto hodnoty umocňují odolnost jedince proti manipulaci a zneužití, čímž se snižuje riziko jejich zapojení do kriminálních aktivit.

Zaměření preventivních aktivit na osoby školního věku je účelné z důvodu jejich psychologického vývoje. V tomto věku prožívají stimuly výrazně emotivněji, proto má jakékoliv působení dlouhodobější účinek a preventivní opatření budou výrazně efektivnější. Cílem je snížit účast těchto osob na páchání trestné činnosti, ale i zvýšit možnost úspěšného zvládnutí krizové situace, ve které by bylo ohroženo zdraví jejich i osob jim blízkých či majetek.

V první části bude práce zaměřena na teoretické vymezení základních pojmů a jejich relevanci v kontextu prevence kriminality, neboť bez porozumění klíčovým termínům by nemohlo dojít k následné efektivní aplikaci aktivit a opatření. Pozornost bude věnována jednotlivým limitům prevence kriminality, která představují určité omezení mající vliv na účinnost prevence a jejich poznání je tak velmi důležité před zavedením konkrétních opatření. Ve druhé části bude rozebráno systematické členění prevence kriminality a nastíněn systém prevence v České republice. Třetí část bude zaměřena na kriminalitu mládeže, faktory, které ji ovlivňují a zdůrazněn význam působení bojových umění na mladé lidi. V závěrečné čtvrté části bude proveden rozbor a vyhodnocení dotazníkového šetření, které bude realizováno ve spolupráci se zakladateli projektu „STOP násilí na školách – prevence kriminality“. Tento postup při dotazníkovém šetření byl zvolen hlavně z důvodu iniciativy samotného projektu, kterému stále více projevují podporu školská zařízení na všech úrovních (MŠ, ZŠ, VŠ).

Pro autorku této práce je v životě důležité karate jako prostředek k rozvoji v oblasti fyzických dovedností, psychické stability a také jako prvek řádu a morálních hodnot v dnes dost chaotickém světě. Díky dosaženým úspěchům v této oblasti (dosažení stupně technické vyspělosti 1. kyu – 3. hnědý pás, zisk trenérské licence trenéra 3. třídy, zisk bronzové medaile na Mistrovství světa stylu Shotokan a Mistrovství světa ve full contact karate) ho autorka bere jako součást života a významnou pomoc při řešení životních situací.

1 Vymezení základních pojmů

Definice základních pojmů a jejich význam ve vztahu k prevenci kriminality.

1.1 Prevence

Z lingvistického hlediska vychází pojem prevence z latinského *praeventia*, které do českého jazyka překládáme jako „včasná ochrana“ či „předcházení událostem“. V lékařství se též prevence označuje jako profylaxe², tento termín se v právním kontextu příliš často nevyskytuje.³ Prevence se obecně týká opatření a aktivit, které jsou zaměřeny na předcházení nežádoucím událostem, problémům nebo stavům. Cílem prevence je strategicky minimalizovat rizika, snížit negativní dopady a obecně předcházet známým problémům a komplikacím.⁴ Prevence je využívána v mnoha různých kontextech, jako je zdravotnictví, bezpečnost, kriminalita, v sociální oblasti a dalších.

Stále více se ukazuje význam preventivního jednání jako účinný nástroj nejen k samotnému řešení, ale také ke zvýšení efektivity fungování a v neposlední řadě také ke snížení nákladů na řešení nastalých situací.

1.2 Kriminologie a kriminalita

K definici pojmu kriminalita neexistuje jednotný názor, samotný význam slova kriminalita je zločinnost⁵. Věda zkoumající kriminalitu se nazývá kriminologie. Tento pojem pochází z latinského termínu *crimen*, což znamená „zločin“, a řeckého slova *logos*, což lze interpretovat jako „věda“ nebo

² *Profylaxe*. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-[cit. 2023-08-19]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Profylaxe>

³ Bublány hovoří o tom, že existují snahy z obsahového hlediska tyto dva pojmy od sebe odlišit. Sám uvádí, že je vhodné používat tato slova jako synonyma, odlišují se pouze v původu – prevence má původ latinský, zatímco profylaxe řecký. BUBELÍNÍ, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, 2001. s. 7.

⁴ *Ibidem*. s. 7-8.

⁵ ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4. s. 94.

„studium“. Kriminologie je multidisciplinární obor, který se zabývá studiem kriminality, jejími příčinami, mechanismy a prevencí, dále tresty, pachateli, oběťmi a dopady na jednotlivce a společnost jako celek. Kriminologie se zaměřuje na analýzu různých aspektů trestné činnosti, včetně sociálních, psychologických, ekonomických a environmentálních faktorů, které mohou ovlivnit vznik a rozšíření kriminality. Tento obor se opírá o poznatky z oblastí jako sociologie, psychologie, práva, ekonomie a dalších relevantních disciplín, aby poskytl komplexní pohled na fenomén kriminality a možnosti jejího omezení. Za jednoho z průkopníků kriminologie bývá považován italský právník Raffaele Garofalo, který v roce 1885 vydal knihu s názvem *Criminologia*⁶, ve které se zaměřil na výzkum kriminálního chování a jeho původní příčiny.⁷

Kriminalitou se rozumí hromadný, sociálně patologický jev. Rozlišujeme několik pojetí kriminality. Legální (juristické) pojetí kriminality říká, že „kriminalitou se rozumí trestná činnost, tj. souhrn evidovaných trestných činů spáchaných na určitém území za určitý časový úsek, nejčastěji za jeden rok.“⁸ V sociologickém pojetí se kriminalitou rozumí i sociálně škodlivá chování, která s trestnou činností úzce souvisejí a jsou společensky nežádoucí, jako příklad lze zmínit prostituci.⁹

Mezi základní pojmy charakterizující kriminalitu řadíme stav, strukturu a dynamiku. Stav je kvantitativní charakteristikou kriminality, jedná se o souhrn registrovaných trestných činů, případně registrovaných pachatelů trestných činů, lze hovořit o rozsahu kriminality. Tento údaj ovšem neodráží demografické vlivy, proto je pro popis kriminality dále užívána jako ukazatel úroveň kriminality. Úroveň kriminality se rozumí „relativní velikost jejího výskytu“¹⁰ a vyjadřuje se v indexech na 10 000 nebo 100 000 obyvatel v dané lokalitě. Naopak struktura je oproti stavu kvalitativní stránkou kriminality, kriminalitu dělíme dle povahy trestných činů, vlastností osoby pachatele či oběti. Dynamika kriminality je vývojovou složkou a odráží tzv. tendence nebo trendy kriminality, které vystihují její změny. Tendence může být vzestupná nebo klesající, v případě její neměnnosti hovoříme o stagnaci.

⁶ GAROFALO, Raffaele. *Criminologia. Studio sul delitto, sulle sue cause e sui mezzi di repressione*. Turino, 1885.

⁷ GŘIVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5. s. 23-27.

⁸ JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-499-2. s. 22.

⁹ *Ibidem*. s. 22.

¹⁰ GŘIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 32.

Při zkoumání kriminality se vychází pouze ze zjevné, tedy registrované kriminality. Skutečná kriminalita, složená ze všech reálně spáchaných trestných činů, je ovšem vyšší než registrovaná. Rozdíl mezi skutečnou a registrovanou kriminalitou je označován jako skrytá (latentní) kriminalita.¹¹

Samotná kriminalita ve společnosti má mnoho různých podob a její projevy se vyvíjí i s vazbou na společenský postup a rozvoj. Například kybernetická či dopravní kriminalita jsou pojmy poměrně mladé oproti například majetkové, násilné či finanční kriminalitě, které sahají velmi daleko do historie lidské společnosti. Samotnou kriminalitu lze považovat za rozvratný prvek, který časem exponenciálně roste, pokud není regulován. Proto je podstatné s kriminalitou ve společnosti počítat a regulovat ji dostupnými prostředky co nejvíce. Při lokálních dopadech mohou následky postihnout jedince či malou skupinu lidí, ale v případě rozvinuté kriminální činnosti se mohou následky týkat velkého množství osob. Pokud vezmeme v potaz dnešní globalizovanou společnost, mohou některé výjimečné případy postihnout přímo či nepřímo i velké procento celosvětové populace (například manipulace s měnami, manipulace s léky či podvodné jednání na sociálních sítích mají velmi velkou skupinu potenciálních obětí).

Je nutno zmínit, že kriminalita není prvek, který by se dal ve společnosti zcela eliminovat, jelikož je jeho příčina přítomna v lidské psychologii a je tedy nutné pracovat s tím, že všechny provedené akce budou účinné pouze dočasně a stejně jako v jiných aspektech lidské společnosti je bude také časem třeba aktualizovat či rušit. Z tohoto důvodu je třeba i mechanismy pro redukci kriminality optimalizovat, protože kriminalita se neustále přizpůsobuje a pokud nastavíme mechanismy pro její redukci příliš stabilně a neflexibilně, omezíme tím velmi výrazně dobu, po kterou budou naše opatření účinná. Zároveň je nutné si uvědomit, že kriminalita je vnímána rozdílně, protože se do jejího vnímání začleňují subjektivní zkušenosti, názory, kulturní normy a další faktory, které zásadně ovlivňují, jak daný jedinec, skupina či společenská vrstva vnímají daný problém. To je také důvodem, proč různé země mají různě nastavený právní systém hodnotící kriminální chování.

¹¹ GRIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 32-38.

1.2.1 Kriminalita dospělých

Dle právního řádu se člověk stává plně svéprávným nabytím zletilosti, tedy dovršením určitého roku věku. V České republice je touto hranicí dovršení osmnácti let¹², v jiných zemích může být tato hranice nastavena jinak. Pod pojmem kriminality dospělých rozumíme trestné činy spáchané osobami, které jsou starší než věk stanovený pro dosažení zletilosti v dané právní jurisdikci.

Kriminalita dospělých s ohledem na psychickou zralost pachatelů často zahrnuje vážnější trestné činy, na rozdíl od protiprávních činů, které jsou typické pro mladé jedince.

Dle názoru autorky je důležitější preventivně řešit kriminalitu u mladších osob, neboť účinek této prevence je dlouhodobější. Působením na mladého jedince ve skupině s kriminální minulostí lze příznivě ovlivnit i jeho blízké okolí, včetně jeho rodiny. Z tohoto důvodu kriminalitě dospělých osob tato práce věnuje méně pozornosti a více se zaměřuje na kriminalitu mládeže.

1.2.2 Kriminalita mládeže

Z kriminologického a trestněprávního hlediska je pojem mládež definován v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže.¹³ „Mládeží“ se dle § 2 odst. 1 písm. a) rozumí „dětí a mladiství“, dle § 2 odst. 1 písm. b) je „dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku“. V § 2 odst. 1 písm. c) je vymezen mladistvý jako „ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok a nepřekročí osmnáctý rok věku“. Zákonem č. 203/2019 Sb. došlo k doplnění o vyvratitelnou domněnku, že „mladistvým je i ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok věku, ale u něhož není možné bez důvodné pochybnosti určit, že v době spáchání provinění překročil osmnáctý rok věku“. Jako „provinění“ je označován protiprávní čin spáchaný mladistvým. Pojem „trestný čin“ je užíván dle ustanovení trestního zákoníku¹⁴ pouze pro osoby starší 18 let. Dítě mladší 15 let, které není pro nedostatek věku odpovědné, spáchá tzv. „čin jinak trestný“. Trestně odpovědný je dle § 25 trestního zákoníku ten, kdo v době spáchání činu dovrší patnáctý rok

¹² Česká republika. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹³ Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

¹⁴ Česká republika. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

věku. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 93 odst. 2 ale stanovuje, že „ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a bylo mladší patnácti let.“ Dle § 93 odst. 3 zákona o soudnictví ve věcech mládeže je možné uložit ochrannou výchovu dítěti, „odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy“.

V kriminologii je užíván též pojem „mladý dospělý“, tímto termínem jsou označovány „osoby, které již dosáhly věku 18 let, ale dosud nejsou starší 24 let“.¹⁵ V trestním zákoníku ani v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže tento termín používán není, ale dle § 41 písm. f) zákona o soudnictví ve věcech mládeže „soud jako k polehčující okolnosti přihlédne zejména k tomu, že pachatel spáchal trestný čin ve věku blízkém věku mladistvých“.¹⁶ Tato polehčující okolnost se v soudní praxi přiznává především osmnáctiletým či devatenáctiletým pachatelům.¹⁷

1.3 Prevence kriminality

Snahou společnosti je příznivé ovlivňování kriminality, tedy její kontrola. Tento pojem je nadřazený pojmu prevence a je tedy pojmem širším. Realizace kontroly kriminality probíhá prostřednictvím dvou subsystémů kriminální politiky – subsystému trestní politiky a subsystému preventivní politiky.¹⁸

Trestní politika určuje, jakým způsobem společnost reaguje na trestnou činnost a jak jsou trestáni pachatelé. V daném právním řádu má zásadní dopad na funkci a charakter trestního práva. Z hlediska forem reakce státu na kriminální chování je trestní represe nejintenzivnější formou reakce, proto by jejímu užití měly předcházet prostředky mimotrestní. S jejím užitím nejlépe až v krajním případě souvisí zásada subsidiarity trestní represe, která je zakotvena v trestním zákoníku¹⁹. I přesto

¹⁵ GŘIVNA, Tomáš a Lukáš BOHUSLAV. Kriminalita mládeže. In: GŘIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 486.

¹⁶ Česká republika. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹⁷ GŘIVNA, Tomáš a Lukáš BOHUSLAV. Kriminalita mládeže. In: GŘIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 486.

¹⁸ MULÁK Jiří. Kontrola kriminality. Prevence kriminality. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 263-264.

¹⁹ Česká republika. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 12 odst. 2.

je trestní politika díky opatřením, postupům a zákonům, které mají za cíl prostřednictvím potírání trestných činů zajištění bezpečnosti ve společnosti, neodmyslitelnou součástí kontroly kriminality.²⁰

Preventivní politika v sobě zahrnuje preventivní opatření a strategie, které mají minimalizovat kriminalitu v dané společnosti a zaměřuje se na předcházení trestné činnosti a snižování rizika, že jedinci budou pachateli trestných činů.²¹ Odvozením ze samotného pojmu prevence jako zákroku předem lze vyvodit, že v širším kontextu se prevencí kriminality rozumí „veškerá opatření směřující k eliminaci trestné činnosti před jejím započítím, případně před jejím pokračováním.“²² Prevence kriminality zahrnuje nejrůznější společenské aktivity, které jsou orientované na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů.²³ Dle Bubelíniho představuje prevence kriminality ze společensko-praktického hlediska „vedecky zdôvodnené, zámerné, ciel'avedomé, plánovité a koordinované pôsobenie na príčiny a podmienky kriminality s cieľom odstrániť ich, alebo ich vhodným výberom foriem a metód pôsobenia aspoň sčasti (podľa možnosti však v čo najvyššej miere) eliminovať, prípadne ich negatívne prejavy obmedziť a súčasne podporovať vytvárenie podmienok antikriminogénnych.“²⁴

Na rozdíl od právního řádu České republiky, která nemá svůj vlastní zákon týkající se prevence kriminality a s ní souvisejících otázek²⁵, byl zákonodárci na Slovensku přijat zákon o prevenci kriminality²⁶. V něm je prevence kriminality definována jako cílevědomé, plánovité, koordinované a komplexní působení na příčiny a podmínky, které vyvolávají anebo umožňují kriminalitu a jinou

²⁰ MULÁK, Jiří. Kontrola kriminality. Prevence kriminality. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 263-264.

²¹ *Ibidem*. s. 271-272.

²² FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7676-057-8. s. 57.

²³ *Ibidem*. s. 57.

²⁴ BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 8.

²⁵ Za jeden z hlavních dokumentů týkajících se prevence kriminality lze v České republice považovat Strategie prevence kriminality. Jedná se o dokument, který schvaluje vláda vždy na konkrétní období. V návaznosti na analýzu splněných cílů je po uplynutí období vydáván další, takto již od r. 1996. Nová Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2022 - 2027 byla schválena vládou. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. [cit. 2023-08-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/nova-strategie-prevence-kriminality-v-cr-na-leta-2022-2027-byla-schvalena-vladou.aspx>

²⁶ Slovenská republika. Zákon. č. 583/2008 Zb. z., o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

protispolečenskou činnost, s cílem jejich předcházení, potlačování a zamezování. Tato zákonná definice je v mnoha prvcích shodná s definicí dle Bubelíniho.

Výše uvedené kategorie kontroly kriminality se v praxi prolínají. Zapletal následně označuje prolínání těchto dvou kategorií za strategie smíšené.²⁷ Stejně jako řada autorů odborné literatury²⁸ i autorka této práce zastává názor, že je lepší kriminalitě v co největší míře předcházet různými druhy opatření než ji řešit až následně.

1.4 Subjekty prevence kriminality

Prevence kriminality je úsilím mnoha různých subjektů, kteří se angažují v preventivních aktivitách. Tyto subjekty jsou známy jako nositelé preventivních opatření. Systém prevence kriminality zahrnuje širokou škálu subjektů, včetně různých institucí, ať už státních nebo nestátních. Kromě toho je důležité zdůraznit, že v tomto systému mají stále významnější roli jednotlivci.²⁹ Jejich preventivní působení spočívá v tom, že chrání své vlastní zájmy, především své životy, zdraví a majetek a život, zdraví a majetek jejich blízkých. Jednotlivci se také mohou angažovat v nestátních organizacích, které následně provádějí komplexnější aktivity. Těmito organizacemi mohou být nevládní organizace, nadace, občanské iniciativy, církve nebo náboženské společnosti.³⁰

Prevence kriminality tedy není omezena pouze na státní orgány, jako specifický typ státní prevence ovšem lze uvést policejní prevenci, kterou Svatoš rozebírá v samostatné kapitole.³¹ Policejní

²⁷ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. ISBN 978-80-7251-200-3. s. 7

²⁸ Viz JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. s. 264.; FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 56.; DIANIŠKA, Gustáv; STRÉMY, Tomáš a VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminológia*. 4. aktualizované a doplnené vydanie. Slovenské učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-891-4. s. 145.

²⁹ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality, druhé aktualizované vydání*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú., 2016. ISBN 978-80-7556-009-4. s. 18-19

³⁰ ONDICOVÁ, Magdaléna a UHRIN, Samuel. *Prevencia kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-405-3. s. 19.

³¹ Blíže viz SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 73-88.

prevenci provádí na našem území Policie České republiky, tedy jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor.³²

Na prevenci kriminality se kromě subjektů podílejí i další osoby a instituce. Jsou jimi orgány prevence, mezi které patří např. státní orgány, Policie ČR, městské a obecní policie, a koordinátoři prevence. Koordinátory prevence jsou fyzické osoby, které přímo provádějí preventivní aktivity v rámci subjektů prevence, nebo takové aktivity koordinují v rámci orgánů prevence jako výkonní pracovníci.³³

Subjekty prevence kriminality člení Svatoš do pěti skupin, tzv. pilířů.³⁴ První pilíř je tvořen ústředními orgány státní správy³⁵, druhý pilíř samosprávnými orgány měst a obcí. Do třetího pilíře řadí nevládní instituce, ve čtvrtém pilíři nalezneme bezpečnostní složky a konečně pátý pilíř je tvořen komerčními bezpečnostními službami.³⁶

1.5 Objekty prevence kriminality

V rámci vymezení základních pojmů je třeba definovat i objekty prevence kriminality. Jedná se o cílové předměty zájmu, kterým jsou preventivní aktivity subjektů prevence směřovány. V teoretické rovině lze tyto cílové objekty rozdělit do dvou kategorií, a to sociální prostředí a osoby.³⁷

V oblasti sociálního prostředí se prevence kriminality zaměřuje na kriminogenní faktory, tedy příčiny a podmínky kriminality, které mohou zvyšovat riziko trestné činnosti. Cílem prevence kriminality je tato rizika redukovat. Pokud jde o osoby, zaměřuje se prevence kriminality na potenciální či skutečné pachatele nebo na potenciální či skutečné oběti. Těmi mohou být jak

³² Postavení, činnost, organizace a další otázky týkající se Policie ČR upravuje zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

³³ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 19., blíže také viz ONDICOVÁ, Magdaléna a UHRIN, Samuel. *Prevenia kriminality*. s. 19.

³⁴ SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-389-6. s. 18-19 a také SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 19.

³⁵ Ústřední orgány státní správy jsou upraveny v zákoně č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky (kompetenční zákon). Zde je také v § 4 a násl. upravena jejich působnost.

³⁶ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 19.

³⁷ ONDICOVÁ, Magdaléna a UHRIN, Samuel. *Prevenia kriminality*. s. 19.

jednotlivci, tak skupiny osob.³⁸ Můžeme tedy říci, že se jedná o celou občanskou společnost. Právě ta svými hodnotami, soudržností, panující společenskou atmosférou, postojem k přijímaným zákonům a kvalitou lidských vztahů může větší či menší mírou kriminalitu ovlivnit.³⁹

1.6 Limity prevence kriminality

Autorka se bude v krátkosti věnovat i limitům prevence kriminality. Je důležité si uvědomit, že každé opatření, nezávisle na oblasti, ve které bude zaváděno, má své hranice, omezení.⁴⁰ I v případě, že je preventivní program zaměřen na konkrétní typ kriminality, není možné očekávat, jak by tomu v ideálním případě bylo, že se podaří předejít veškeré kriminalitě. Limity prevence kriminality představují faktory, které snižují účinnost prevence.⁴¹

Dle Zapletala některé faktory, které mají na limitaci vliv, je velice obtížné a někdy dokonce nemožné změnit. Jako příklad uvádí klimatické podmínky, rozvodovost či vztahy mezi etniky. Dále je toho názoru, že může dojít k nárůstu kriminality proto, že se společnost pozitivně vyvíjí a není přitom rozhodující, zda se jedná o vývoj hospodářský, politický či sociální.⁴² S tímto souhlasí i sama autorka.

Většina autorů odborné literatury⁴³ uvádí jako nejpodstatnější těchto pět činitelů: limity poznání, legislativní limity, sociálně-psychologické limity, personální limity a finanční limity. Bubelíny i Zapletal uvádí ještě šestý druh limitu, který označují jako limity jednotlivých druhů prevence.⁴⁴ Tato skutečnost poukazuje na to, že se nejedná o taxativní výčet. I tyto níže blíže rozebrané faktory ukazují, že k prevenci kriminality je třeba přistupovat systematicky s přihlédnutím

³⁸ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 19.

³⁹ VEČERKA, Kazimír a Ivana ZOUBKOVÁ. *Prevence kriminality*. In: GRÍVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 175.

⁴⁰ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 19.

⁴¹ BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 33.

⁴² ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. s. 34-35.

⁴³ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 19-20. nebo také ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. s. 35. nebo též BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 33 a násl.

⁴⁴ BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 35. a ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. s. 35.

ke všem vlivům, aby mohla být brána jako rovnocenná složka k trestní represi v rámci kontroly kriminality.⁴⁵

Limity poznání: Preventivní opatření mohou být efektivní pouze tehdy, pokud jsou podloženy objektivním poznáním dané problematiky, její metodiky a teorie. Na kriminalitu působí celá řada příčin a je ovlivňována mnoha podmínkami, jejich poznání je z tohoto důvodu složité. Klíčové je zaměřit se na identifikaci nejvýznamnějších příčin. Nalézt skutečné příčiny a jejich prostřednictvím kriminalitu pozitivně ovlivnit je v praxi velice komplikované. Toto poznání vyžaduje hluboké zkoumání a analýzu, aby byly identifikovány rozhodující faktory ovlivňující kriminalitu a na jejich základě mohla být navržena účinná preventivní opatření.⁴⁶

Legislativní limity: Trestní represe jakožto jedna ze dvou složek kontroly kriminality je v právním řádu České republiky důkladně zakotvena. Oproti tomu prevence kriminality se uskutečňuje na základě dobrovolnosti a je složité vymahatelná. K účinnosti obou těchto strategií přispívá to, že jsou vzájemně propojené.⁴⁷ K tomuto Bublíný dodává, že „v súvislosti s legislatívnymi limitmi prevencie kriminality nejde však len o osobitý zákon o prevencii, ale aj o to, aby sa prevencia kriminality dostala do všetkých zákonov a podzákonných noriem, ktoré sa nejakým spôsobom dotýkajú kontroly kriminality a iných sociálnopatologických javov.“⁴⁸

Ve své diplomové práci se legislativním limitům prevence kriminality podrobně věnuje Michal. V závěru své práce uvádí, že není možné tuto problematiku komplexně legislativně pokrýt v rámci jedné normy. Dle jeho názoru by alespoň subsidiárně norma regulující oblast prevence kriminality vzniknout měla.⁴⁹ Přesto, že takový zákon dosud přijat nebyl, je třeba při tvorbě nových zákonů zkoumat, jaký mohou mít vliv na vývoj kriminality různých druhů, uvážit ustanovení, která

⁴⁵ BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 35.

⁴⁶ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 20.

⁴⁷ Ibidem. s. 20.

⁴⁸ BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 34.

⁴⁹ MICHAL, Jakub. *Prevence kriminality*. Online, Diplomová práce, vedoucí Jana Tlapák Navrátilová. Nám. Curieových 901/7, 116 40, Praha 1: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2019. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/116537/120352101.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [cit. 2023-10-23].

by mohla působit preventivně či naopak kriminogenně, a aby tato ustanovení splňovala požadavky na určitost, srozumitelnost a kontrolovatelnost.⁵⁰

Sociálně psychologické limity: Sociálně psychologické limity prevence kriminality odkazují na omezení, které jsou založeny na sociálních a psychologických faktorech. Pod pojmem sociálně psychologické limity rozumíme psychické vnímání společnosti a její přístup k preventivním opatřením. Účinnost prevence závisí právě na ochotě veřejnosti angažovat se v preventivních aktivitách. Nedostatek důvěry v autority, kterými jsou vláda, Policie ČR a další, může mít za následek omezení účinnosti preventivních opatření.⁵¹ Jedním z nepříznivých faktorů, které ve velké míře ovlivňují důvěru společnosti v prevenci kriminality jsou situace, kdy jsou vyšetřováni pro podezření ze spáchání trestného činu představitelé veřejné moci, policisté, soudci a další osoby, které mají za úkol zajistit efektivní fungování systému.⁵²

Personální limity: Personální limity prevence kriminality se týkají omezení, která jsou spojena s lidskými zdroji. Souvisí také s limity poznání. Objektivní zjištění příčin a podmínek kriminality a na ně navázaná aplikace odpovídajících preventivních opatření je úkolem příslušných odborníků v této oblasti. Nedostatek kvalifikovaných pracovníků v oblasti prevence kriminality, kteří jsou schopni vyvíjet a provádět účinné strategie, může omezit úspěch preventivních opatření.⁵³ Každý takový pracovník musí získat odborné vzdělání v oblasti kriminologie, sociologie, psychologie a dalších příbuzných oborech. Personální limit představuje rovněž častá fluktuace těchto pracovníků.

Negativní vliv může mít i nedostatečné zapojení osob ve společnosti. Aby se občané mohli stát subjekty prevence, potřebují získat určité množství informací. Nedostatečná informovanost snižuje schopnost společnosti reagovat na kriminalitu a zapojit se do prevence.⁵⁴

Finanční limity: S omezením v podobě finančních limitů se setkáváme nejen v prevenci kriminality, ale i v mnoha jiných oblastech. Finanční zdroje a prostředky, které jsou k dispozici pro realizaci

⁵⁰ VEČERKA, Kazimír a Ivana ZOUBKOVÁ. Prevence kriminality. In: GRÍVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 155.

⁵¹ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 20.

⁵² BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 34.

⁵³ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 20.

⁵⁴ BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 34-35.

preventivních opatření, jsou vždy omezené. Tento limit se nejvíce projevuje při realizaci preventivních programů na lokální úrovni, kde má prevence nejzásadnější význam. V České republice není zřízen Státní fond prevence, prostředky na prevenci jsou čerpány z příslušných rozpočtů. Další možností je získání zdrojů od soukromých subjektů v podobě sponzoring.⁵⁵ Financování od soukromých subjektů vnímá autorka jako významný prvek a jednu z možností, jak kompenzovat finanční omezení v oblasti prevence kriminality a podporovat účinné preventivní programy.

Prostředky vynaložené na trestní represí jsou vyšší než ty vynaložené na prevenci kriminality. Přesto je třeba některé aktivity finančně podpořit, aby bylo vůbec možné efektivně realizovat preventivní programy. Čím dál častěji se totiž setkáváme s tím, že není možné spoléhat na to, že se osoby budou do těchto aktivit angažovat dobrovolně, k čemuž přispívá i vysoká inflace a zdražování. Kromě toho je často zapotřebí zapojení odborníků nebo investice do potřebného vybavení.⁵⁶

Limity jednotlivých druhů prevence: Každý druh kriminality s sebou přináší určitá specifika a ta musí být při přijímání preventivních opatření zohledňována. Dle Bubelíniho musí být prevence tzv. „šitá na míru“ danému místu, regionu či jinému objektu, stejně tak relevantnímu subjektu.⁵⁷ Zapletal definuje limity jednotlivých druhů prevence jako limity, které vyplývají „ze specifických možností jednotlivých druhů prevence a rizik vyplývajících z použití neadekvátních postupů.“⁵⁸ Bubelíny dále konkrétněji rozebírá jednotlivé kategorie a uvádí některé zvláštnosti. Podle něj se např. účinek situační prevence projeví dříve, než je tomu u prevence sociální, ale jeho trvání je omezeno na dobu, kdy jsou preventivní aktivity uskutečňovány, zatímco u sociální prevence je tento účinek většinou dlouhodobější.⁵⁹

⁵⁵ BUBELÍNI, Ján. *Prevenca kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 35.

⁵⁶ Ibidem. s. 35.

⁵⁷ Ibidem. s. 35.

⁵⁸ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. s. 35.

⁵⁹ BUBELÍNI, Ján. *Prevenca kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 35.

2 Systém prevence kriminality

Systematické členění prevence kriminality není jasně dané, podobně jako je tomu u definice pojmu prevence kriminality. S ohledem na různorodost aktivit a opatření existuje více možností členění prevence a různí odborníci vzhledem k praktickým požadavkům volí členění optimální pro užití v konkrétních případech⁶⁰.

Podle strategie rozlišujeme **přímé preventivní strategie**, které bezprostředně cílí proti kriminalitě, jsou primárně zaměřeny na snižování kriminality ve společnosti, omezování množství trestných činů a přestupků. Konkrétně lze zmínit například přednášky odborníků, informační kampaně a všeobecně osvětu veřejnosti.⁶¹ Tyto strategie mají za cíl zvýšit povědomí veřejnosti o zákonu, důsledcích porušení zákona a prevenci trestné činnosti. Vzdělávání a osvěta mohou pomoci lidem lépe porozumět důležitosti dodržování zákonů i etických standardů.

Nepřímé preventivní strategie naopak nemají primární účel v předcházení kriminalitě, ale jejich cílem je zvyšování kvality života společnosti. Tento druh strategie cílí na podstatu problémů a podněcuje ke zlepšení situace. Vzhledem k tomu, že kriminalita exponenciálně klesá se zvyšováním životní úrovně, mají tyto strategie i přes svou formu znatelný dopad na celkový stav kriminality. Jedná se o podporu v oblasti bydlení, redukci nezaměstnanosti či nastavení systému sociálních dávek. Tímto způsobem se snižuje sociální nerovnost a stresové faktory, které mohou přispívat k větší kriminalitě.⁶²

Je důležité zmínit, že přímé a nepřímé preventivní strategie jsou vzájemně propojené a mohou společně přispět k vytvoření bezpečnější a zdravější společnosti tím, že skrze opatření cílí na snížení rizikových faktorů, které mohou vést k trestné činnosti, a zlepšit celkovou kvalitu života občanů.

Z časového hlediska lze dle Zapletalové prevenci kriminality členit na **predeliktní a postdeliktní**. Predeliktní prevence klade důraz na proaktivní snahu identifikovat a zmírnit faktory, jež by mohly vést k trestné činnosti. Soustřeďuje se na prevenci vzniku trestných činů a přestupků

⁶⁰ Přestože je důležité rozlišovat členění prevence kriminality a členění jednotlivých preventivních opatření z odborného hlediska, pro potřeby této práce autorka shrnuje, že většina kategorického dělení, které se používá pro prevenci kriminality jako celek, se týká i jednotlivých opatření prevence kriminality. Nicméně je třeba poznamenat, že neexistuje jednotná a jednoznačná kategorizace ani pro prevenci kriminality, ani pro její jednotlivá opatření. Jednotlivá opatření mohou být zařazena do více kategorií.

⁶¹ FIRŠTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 61.

⁶² Ibidem. s. 61.

tím, že se zaměřuje na rizikové faktory a podněty, které mohou jedince nebo komunity vést k delikventnímu chování. Postdeliktní prevence se v širším kontextu trestního justičního systému zabývá rehabilitací a resocializací pachatelů s cílem snížit riziko recidivy, tedy opakování delikventního chování.⁶³ V Zapletalově pojetí prevence kriminality je zahrnuta jak snaha o předejití vzniku trestné činnosti, tak i rehabilitace těch, kteří již trestný čin spáchali, s důrazem na snižování rizika pro občany a celou společnost.⁶⁴

Bubelíny uvádí členění prevence kriminality na **nespecifickou** a **specifickou**. Jedná se o odlišnou systemizaci, než je užívána většinou autorů odborné literatury, také ale využívá nejčastější členění, a to dle úrovně a dle obsahového hlediska. Pod pojem nespecifická prevence řadí prevenci sociální, zejména primární. Pod pojem specifická prevence řadí prevenci v rámci trestního justičního systému a v rámci zvláštních preventivních činností. Pod kategorií zvláštních preventivních činností řadí sociální prevenci, ovšem především sekundární a terciální, situační prevenci a viktimologickou prevenci.⁶⁵

Svatoš dále užívá členění dle použitých prostředků na **právní** (např. umístění kamerového systému ve městě) a **mimoprávní** (např. noční hlídky na táborech a soustředěních pro děti).⁶⁶ Dle úrovně rozvíjení člení prevenci na **místní** (jako příklad je i zde možné užít umístění kamerového systému ve městě), **regionální** (např. zákaz předjíždění osobních vozidel pro kamiony na dálnicích) a **celostátní** (zákaz rozdělávání ohňů na celém území republiky poblíž lesa z důvodu trvajících sucha).⁶⁷ Dle druhu preventivního opatření rozlišuje **organizační**, **technickou**, **personální** a **výchovnou** prevenci.⁶⁸

Nejnáměji užívaný způsob klasifikace je podle **úrovně** prevence kriminality, respektive adresátů preventivních aktivit, který rozkládá prevenci na primární, sekundární a terciální. Dalším

⁶³ ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. s. 11.

⁶⁴ Ibidem. s. 11.

⁶⁵ BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 13.

⁶⁶ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 31

⁶⁷ Ibidem. s. 31.

⁶⁸ Ibidem. s. 31-32.

užívaným kritériem je **obsahové** hledisko, z něhož vyplývá dělení prevence kriminality na sociální, situační a viktimologickou.⁶⁹

Tyto různé formy preventivních opatření mohou být vzájemně kombinovány a přizpůsobovány specifickým potřebám a kontextu dané společnosti.

2.1 Klasifikace dle úrovně prevence kriminality

2.1.1 Primární prevence

Koncept primární prevence byl poprvé popsán v kontextu zdravotnictví, zejména v oblasti veřejného zdraví. Již od poloviny 20. století byl termín „primární prevence“ široce používán ve zdravotnické literatuře. Cílem primární prevence v této oblasti bylo zaměřit se na snížení počtu nových onemocnění, zpomalení či zastavení vývoje choroby již existující a zlepšení celkového zdraví populace.⁷⁰

Koncept primární prevence se však rozšířil do různých oblastí, včetně prevence kriminality. V kontextu prevence kriminality byl koncept primární prevence přizpůsoben tak, aby se zaměřoval na zabránění vzniku kriminálního chování a trestné činnosti. K tomu jsou využívána opatření, která minimalizují rizikové faktory a podporují zdravé a pozitivní chování.

Primární prevence kriminality je nejširší prevencí. Preventivní aktivity spadající do této oblasti jsou adresovány veškerému obyvatelstvu, v případě potřeby užší skupiny osob se může jednat pouze o některé demografické skupiny (senioři, mládež, etnické menšiny, ženy).⁷¹ Působení těchto preventivních aktivit je tedy plošné, není zohledňován stupeň kriminálního ohrožení daných osob. Primární prevence se snaží o působení na příčiny kriminality, a to prostřednictvím politiky – hospodářské, sociální, právní či kulturní. Je často spojena s programy a intervencemi zaměřenými na

⁶⁹ FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 62-89.

⁷⁰ *Česko-slovenská pediatrie*. 2023, roč. 78, č. 5. 2023. ISSN 0069-2328. s. 265-271.

⁷¹ FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 70.

mladé lidi a rodiny, její snahou je vytvořit základ pro pozitivní vývoj a zabránit začátku delikventního chování. Většinou se jedná o nepřímé preventivní strategie.⁷²

Opatření primární sociální prevence jsou zaměřeny především na mladou generaci, a to v oblasti vzdělávání, trávení volného času, výchovy či zaměstnanosti. Primární situační prevence může být realizována prostřednictvím umístění kamerových systémů na prostranství s vysokou frekvencí pohybu různých osob či do obchodů, dále v oblasti urbanistických projektů. Častou formou primární viktimologické prevence jsou přednášky, diskuze či dokumentární pořady týkající se různých témat – upozorňují na podvodná jednání, kapesní krádeže nebo radí, jak se zachovat v případě sledování nebo oslovení neznámou osobou.⁷³ Dle autorky lze mezi opatření primární viktimologické prevence zařadit i různé druhy kurzů sebeobrany. Tento názor zastává také např. Ondicová, která je uvádí jako jeden z příkladů opatření.⁷⁴

2.1.2 Sekundární prevence

Sekundární prevence je přístup k prevenci kriminality, který se zaměřuje na rychlou detekci potenciálních pachatelů a obětí a včasnou intervenci.⁷⁵

Sekundární prevence zahrnuje opatření, která jsou zaměřena na osoby, které již vykazují známky rizikového chování nebo jsou ohroženy páčáním trestné činnosti, tedy je u nich pravděpodobné, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti. Sekundární prevence se také soustředí na kriminogenní faktory a snaží se o poznání příčin a eliminaci kriminogenních situací.⁷⁶

Cílem sekundární prevence je identifikovat rizikové osoby či situace a zasáhnout co nejdříve, nejlépe předtím, než dojde ke spáchání trestného činu, aby se minimalizovaly negativní důsledky a zabránilo se eskalaci problému.⁷⁷

⁷² VEČERKA, Kazimír a Ivana ZOUBKOVÁ. Prevence kriminality. In: GRÍVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 169-170.

⁷³ FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 70

⁷⁴ ONDICOVÁ, Magdaléna a UHRIN, Samuel. *Prevencia kriminality*. s. 18.

⁷⁵ Ibidem. s. 70.

⁷⁶ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 17.

⁷⁷ FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 70

Svatoš uvádí některé příklady osob, na které je sekundární prevence nejčastěji zaměřena. Jako potenciální pachatele zmiňuje alkoholiky, drogově závislé, žebráky, bezdomovce, rizikové skupiny mládeže, dále lze doplnit dlouhodobě nezaměstnané osoby či gamblery, příkladem potenciálních obětí mohou být děti, senioři, ženy. Dále podává i příkladný výčet kriminogenních situací, jako jsou potmělé parky, garážové komplexy u měst, nádražní haly nebo nebezpečné křižovatky.⁷⁸

Opatření sekundární sociální prevence se zaměřují na zvýšení zaměstnanosti konkrétního kraje při propouštění či uzavření průmyslových podniků. Sekundární situační prevence může být realizována prostřednictvím instalace osvětlení do tmavých ulic a parků, umístěním mříží na okna přízemních bytů či umístění kamer na nepřehledná místa. Sekundární viktimologické prevence se soustřeďuje na informování žen o výskytu neznámého násilníka v parku, informování seniorů konkrétního města o vyšším počtu osob vydávajících se za odborné pracovníky energetických společností s cílem vniknutí do jejich bytu atd.⁷⁹

2.1.3 Terciální prevence

Terciální prevence se zaměřuje na snižování následků již spáchaných trestných činů, předcházení kriminální recidivě pachatelů a viktimologické recidivě u obětí.⁸⁰ Tato forma prevence se soustředí na jedince, kteří již spáchali trestný čin, a snaží se minimalizovat opakování trestné činnosti a pomoci pachatelům reintegrovat se do společnosti.⁸¹ Viktimologickou recidivu lze definovat jako situaci, kdy se osoba, která byla v minulosti obětí trestné činnosti, stává obětí opakovaně.⁸²

Jednou z funkcí trestu v rámci trestního systému je jeho odstrašující účinek. Uložení a následný výkon trestu by měly pachatele odradit od opakování trestné činnosti a tento účinek může

⁷⁸ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 17.

⁷⁹ Ibidem. s. 17 a 29.

⁸⁰ VEČERKA, Kazimír a Ivana ZOUBKOVÁ. *Prevence kriminality*. In: GRÍVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 171.

⁸¹ MULÁK, Jirí. *Kontrola kriminality. Prevence kriminality*. In: JELÍNEK, Jirí, ed. *Kriminologie*. s. 286.

⁸² SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 18.

mít i samotná pohružka trestem na potenciální pachatele. Určitý preventivní účinek v sobě tedy zahrnuje jen samotné ukládání a výkon trestů či ochranných opatření.⁸³

Kromě osob se terciální prevence zaměřuje na lokality, kde dochází opakovaně k trestné činnosti. Přijímaná opatření mají za cíl, aby v budoucnu k páchání trestných činů v tomto místě již nedocházelo.⁸⁴

Příklady terciální prevence⁸⁵:

Resocializační programy: Poskytování podpory pro propuštěné vězně s cílem pomoci těmto jedincům se znovu začlenit do společnosti, zabránit opakování trestné činnosti a vést život v souladu se zákonem.

Rehabilitační programy: Programy, které mají za cíl změnit chování odsouzených osob a dovést je k nápravě, zahrnuje vzdělávání a rozvoj dovedností.

Léčebné programy: Poskytování léčby pro osoby se sklonem k užívání návykových látek, jejíž snahou je zlepšit sociální a psychický stav jedince a minimalizovat tak riziko návratu k trestné činnosti.

Poradenská činnost a posttraumatická péče pro oběti: Poskytování pomoci zaměřené na minimalizování dopadů spáchaného trestného činu, překonání traumatizujících zážitků a obnova jejich duševního i fyzického zdraví.

2.2 Klasifikace dle obsahového zaměření prevence kriminality

2.2.1 Sociální prevence

První programy sociální prevence byly orientované na mládež s cílem vytvořit prostředí a podmínky pro konstruktivní využití volného času. Cílovými objekty těchto opatření byli především jedinci vyrůstající v rodině s nedostatkem finančních prostředků, s velkým počtem sourozenců, často

⁸³ FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 71.

⁸⁴ Ibidem. s. 71.

⁸⁵ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 18. či FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 71-72.

trpící nemocemi. Sociální prevence se postupně rozvíjí od 30. – 40. let dvacátého století, situační i viktimologická prevence se začaly vyvíjet až v pozdějším období, zhruba od 60. let dvacátého století.⁸⁶

Sociální prevence, jak již název napovídá, souvisí se společností a jedincem, který je její součástí. V rámci sociální politiky se sociální prevence snaží o vytvoření příznivějších podmínek společenského života v oblastech, které člověka denně ovlivňují. Jako nejvýznamnější lze uvést oblast ekonomickou, sociální, výchovně-vzdělávací, volnočasovou či psychologickou. Negativní jevy vyskytující se ve společnosti, např. nezaměstnanost, záškoláctví, bezdomovectví či užívání návykových látek, by se mohly stát významnými kriminogenními faktory. Opatření sociální prevence se proto zaměřuje na zmírnění těchto nepříznivých aspektů.⁸⁷ Konkrétně je možné hovořit o zákonné úpravě zaměstnanosti a snaze státu o aktivní politiku zaměstnanosti⁸⁸, o zákonem stanovené povinnosti školní docházky⁸⁹, o zákazu výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy⁹⁰ nebo sociální bydlení a startovací byty pro mladé pracující podpořené městem.⁹¹

Dle autorů odborné literatury⁹² typickými objekty sociální prevence jsou:

Rodina: Od narození je rodina nejdůležitějším životním prostředím každého jedince. Dítě se pozorováním a následným napodobováním učí chování, jsou mu předávány hodnotové vzory, rodina proto v tomto období hraje stěžejní roli.⁹³ Svatoš dále dodává, že rodina by za účelem zdárného preventivního působení měla plnit všechny svoje základní funkce, zejména výchovnou.⁹⁴ Hlavním

⁸⁶ BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 13.

⁸⁷ FIRŠTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 62.

⁸⁸ *Aktivní politika zaměstnanosti*. Online. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/11260/17901498/APZ.pdf>. [cit. 2023-10-13].

⁸⁹ Česká republika. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

⁹⁰ Česká republika. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, § 283.

⁹¹ *Startovací bydlení*. Online. Pardubice. Dostupné z: <https://pardubice.eu/startovaci-bydleni>. [cit. 2023-10-13].

⁹² FIRŠTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 62-65. dále SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 23-24. či ONDICOVÁ, Magdaléna a UHRIN, Samuel. *Prevencia kriminality*. s. 21-23.

⁹³ FIRŠTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 62.

⁹⁴ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 23.

zájmem státu v této oblasti je snaha o co největší množství úplných rodin a minimalizovat množství nefunkčních a disfunkčních rodin. Jako významnou formu opatření v této oblasti lze jmenovat poradenství pro rodiče, přednášky pro žáky škol a společenskovědně zaměřené předměty.⁹⁵

Školní prostředí: Významným socializačním činitelem⁹⁶ se zhruba od šestého roku věku dítěte stává škola. S novou sociální rolí dochází k dalšímu formování osobnosti jedince, mohou se měnit jeho postoje a hodnoty, škola zčásti může kompenzovat výchovnou funkci rodiny. Školní prostředí je vhodné pro realizaci mnoha druhů preventivních programů, např. v rámci Dnů prevence nebo Bezpečných prázdnin. Důležité je si uvědomit, že v tomto prostředí může docházet k výskytu negativních jevů, jako je šikana, záškoláctví i samotná kriminalita. Těmto jevům by každá škola měla v co největší míře předcházet.⁹⁷

Oblast trávení volného času: Volný čas lze trávit mnoha různými způsoby a jeho negativní formy prožívání, např. návštěvy heren, toulání s partou kolem opuštěných míst nebo sledování filmů s násilnou tematikou, mohou napomoci k rozvoji kriminálního chování. Hlavním cílem preventivních programů je nabídnout především mládeži alternativu trávení volného času. Nabídka volnočasových aktivit je v dnešní době široká, stoupá ale jejich finanční náročnost a často je nutné dojíždět do větších měst.⁹⁸ Dnes se až příliš často setkáváme s tím, že mladí lidé tráví čas „ponoření“ do obrazovek svých telefonů – na sociálních sítích, online svět se stává čím dál nebezpečnějším a podle autorky velice rizikovým místem, které má na člověka negativní vliv.

Zaměstnání: Získáním žádaného zaměstnání se člověk seberealizuje a získává zdroj příjmů k uspokojování svých potřeb. Pracovní režim je určitou sociální kontrolou, oproti tomu nezaměstnanost především mladých lidí je výrazným kriminogenním faktorem.⁹⁹ Preventivní aktivity v této oblasti se často zaměřují na jedince, kteří v minulosti spáchali trestný čin, ve snaze pomoci jim

⁹⁵ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 23.

⁹⁶ „Socializaci lze chápat jako sociální interakční proces, jímž si jedinec po celý život osvojuje soustavy hodnot, sociálních norem a vůbec všech sociálně relevantních faktorů sociálních celků, k nimž v rámci jednoho sociálního celku přísluší podle základního referenčního systému příslušného sociálního celku.“ Blíže viz GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-856-0528-7. s. 404-408.

⁹⁷ FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 63.

⁹⁸ Ibidem. s. 63-64.

⁹⁹ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 23.

získat pracovní pozici. Pracovat lze i při výkonu trestu odnětí svobody a díky spolupráci vězeňské služby s dalšími subjekty se zvyšuje nabídka pracovního uplatnění po odpykání trestu.¹⁰⁰

Média: Bez televize a internetu si už mnozí ani nedovedou představit život. Média denně ovlivňují vnímání toho, co se děje kolem nás. Jejich pozitivním aspektem je šíření informací, velká rozšířenost a prakticky okamžitý přístup. V prevenci kriminality by tak mohly být mnohem více využívány k seznamování s právními normami, utváření právního vědomí, informování o jednotlivých druzích trestných činů a možnostech prevence. Jejich negativní vliv je spatřován zejména v nadměrném vyobrazování násilí a rizikových životních stylů, které ovlivňuje osobnost především dětí.¹⁰¹

Bydliště: Svatoš navíc uvádí jako objekt sociální prevence bydliště. S větší hustotou obyvatelstva u měst stoupá kriminalita, anonymita přitahuje potenciální delikventy a současně se oslabuje společenská kontrola a její preventivní význam. Oproti tomu je počet evidovaných trestných činů na vesnicích nižší a mezi lidmi převládají pevnější sociální vazby a společné veřejné mínění.¹⁰²

2.2.2 Situační prevence

Na rozdíl od sociální prevence se situační prevence nezaměřuje na samotného pachatele trestného činu a okolnosti, které ho vedly ke spáchání skutku, ale největší pozornost je věnována skutku a okolnostem, které jeho spáchání mohly umožnit, usnadnit nebo podnítit.¹⁰³ Jinými slovy, situační prevence se zaměřuje na „odstraňování kriminogenních situací, na omezování příležitostí ke spáchání trestných činů a na zvyšování rizika dopadení pro pachatele.“¹⁰⁴ Z tohoto důvodu bývá nazývána prevencí technickou.¹⁰⁵

Poznatky z kriminologické a kriminalistické praxe dokládají, že určité druhy kriminality se častěji objevují na určitých místech, v určitých časech a v určitých situacích. Rozsah kriminality lze podstatně ovlivnit, pokud těmto aspektům bude věnována pozornost a dojde k narušení struktury příležitostí v neprospěch pachatele. Vychází se z předpokladu, že pachatel upustí od svého záměru při

¹⁰⁰ FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 64.

¹⁰¹ VEČERKA, Kazimír a Ivana ZOUBKOVÁ. *Prevence kriminality*. In: GRIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 156-157.

¹⁰² SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 42.

¹⁰³ FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 65.

¹⁰⁴ MULÁK, Jiří. *Kontrola kriminality*. *Prevence kriminality*. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 277.

¹⁰⁵ *Ibidem*. s. 277.

zjištění, že očekávaný prospěch je nižší, než námaha a riziko, které by vynaložil při provedení kriminální aktivity, protože jeho jednání se váže k racionální úvaze o kladech a záporech zamýšlené aktivity. V opatřeních situační prevence jsou využívány zabezpečovací prostředky, které pachatelovu činnost znemožní, znesnadní, umožní jí zabránit nebo minimalizují z ní plynoucí prospěch.¹⁰⁶

V odborné literatuře se nejčastěji setkáváme s pěti kategoriemi opatření¹⁰⁷:

Zvýšení ochrany objektů, osob a věcí: Jedná se o opatření, která komplikují přístup k prostředkům vhodným pro spáchání trestného činu. Konkrétně lze uvést instalaci bezpečnostních zámků, kamer, alarmů, mříží, vysokých plotů, kontroly objektů a vstupujících osob vrátnými, hlídači, policisty u soudů, na letištích. K většímu pocitu bezpečí mohou napomoci absolvované kurzy sebeobran, lekce bojových umění a osvojení si používání zbraní a dalších ochranných prostředků.

Přemístění ohrožených věcí na bezpečnější místo: Nejčastěji jde o rozšíření bezhotovostních plateb, ukládání peněz v bankách a spořitelnách, jejich investice do akcií či dluhopisů, ukládání drahých kovů a dalších předmětů do trezorů, užívání replik uměleckých děl na výstavách, odnesení zavazadla z automobilu atp.

Ztížení přístupu k prostředkům vhodným ke spáchání trestného činu: Uplatňují se základní pravidla ochrany předmětů – neponechávat klíče schované u vchodových dveří nebo otevřená okna v přízemí domů. Ve složitějších případech se jedná o dodržování právních předpisů týkajících se prodeje a držení střelných zbraní, zacházení dle právního režimu s výbušninami, jedy.

Zmenšení očekávaného prospěchu z trestného činu a zvýšení rizika pro pachatele: Do této kategorie řadíme různé metody označování ohrožených věcí (automobily, jízdní kola, starožitnosti, bankovky, platební karty, ...), což vede ke ztížení možnosti spáchat trestnou činnost, komplikování následného prodeje a pro pachatele stoupá riziko odhalení.

Zlepšení dohledu nad lokalitou: Opatření tohoto typu zahrnují aktivity policie, hlídačů, vrátných, soukromých bezpečnostních agentur, preventivně působí i dohled každého z nás jako potenciálních svědků činu. K dopadení pachatele napomáhají dnes rozšířené a policií často využívané kamerové

¹⁰⁶ VEČERKA, Kazimír a Ivana ZOUBKOVÁ. Prevence kriminality. In: GRÍVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 162-163.

¹⁰⁷ Např. SVATOS, Roman. *Prevence kriminality*. s. 25. nebo GRÍVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. s. 163 a násl. či JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. s. 279 a násl.

systemy pořizující záznam na ulicích, v obchodech, v halách hromadných dopravních prostředků a dalších frekventovaných místech.¹⁰⁸

Velice účinné je využívání prostředků situační prevence při předcházení majetkové trestné činnosti, jejich působení se projevuje i v oblasti ochrany života a zdraví osob, tedy násilné nebo mravnostní kriminalitě.¹⁰⁹ Dle Bublíního bude situační prevence neúčinnější v momentě, kdy budou její opatření podle požadavku adresnosti a konkrétnosti „šitá na míru“ určitému objektu, ulici či městu¹¹⁰.

Díky svým pozitivům, mezi které lze řadit rychlost, jednoduchost, nižší finanční náročnost, bezprostřednější a zřetelnější výsledky a snazší ověřitelnost účinnosti určitého programu, bývá situační prevence upřednostňována před opatřeními sociální prevence. Její hlavní negativní stránkou je, že v důsledku působení opatření může docházet k různým formám přesunu kriminality. Rozlišujeme pět forem:¹¹¹

- **Teritoriální přesun:** pachatelé začnou páchat trestnou činnost v jiném místě z důvodu zvýšení četnosti hlídkové služby.
- **Časový přesun:** dochází ke změně času páchaní trestné činnosti, místo zůstává stejné.
- **Přesun v objektu:** pachatel zvolí dostupnější oběť (tou mohou být děti, ženy) nebo méně zabezpečený majetek.
- **Přesun v taktice provedení:** pachatel zvolí jiné prostředky, např. místo bezpečnostních dveří vnikne do domu nedovřeným oknem.
- **Přesun v druhu trestné činnosti:** pachatel přejde na jiný typ trestné činnosti, např. místo krádeží vloupáním se uchýlí k loupežným přepadením.

2.2.3 Viktimologická prevence

Posledním typem prevence dle obsahového zaměření je prevence viktimologická, která se orientuje na potenciální i skutečné oběti trestných činů, jejím primárním cílem je, aby se člověk obětí

¹⁰⁸ VEČERKA, Kazimír a Ivana ZOUBKOVÁ. Prevence kriminality. In: GRIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 163-165.

¹⁰⁹ BUBELÍNÍ, Ján. *Prevencia kriminality (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. s. 15.

¹¹⁰ Ibidem. s. 15.

¹¹¹ MULÁK, Jiří. Kontrola kriminality. Prevence kriminality. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 281-283.

trestného činu vůbec nestal. Viktimologické prevence v sobě zahrnuje prvky sociální a situační prevence. Nejčastější formou opatření je předávání informací o tom, jak redukovat nebo zcela vyloučit riziko stát se obětí trestného činu, může se jednat o přednášky, diskuze, pořady a články v médiích či poradenství.¹¹²

Aspektů, které ovlivňují, že se člověk může stát obětí trestného činu, je široká škála – počínaje těmi, které sám ovlivnit nemůže (např. je členem určité sociální, věkové, národnostní skupiny, vykonává určité povolání), přes ty, které by svým jednáním mohl minimalizovat (např. způsob vedení života – lidé závislí na návykových látkách, neopatrnost, lehkomyšlnost, aktivní provokace, vyzývavé oblečení). Často se člověk stane obětí omylem nebo náhodou, aniž by měl nějaký aktivní podíl na trestném činu.¹¹³

Viktimologické poznatky získáváme od různých organizací nebo skrze informační systémy, zejména ty využívané policií. Jedním ze zásadních v této oblasti je evidence trestního řízení, ve kterém jsou zpracovávány nejen statistické přehledy, ale i přehledy o osobách uvedených ve spisech, včetně obětí trestných činů. Na pomoc obětem se zaměřuje terciální viktimologická prevence, v České republice v současné době poskytuje psychologické, sociologické i právní služby mnoho organizací, mezi nejznámějšími lze uvést Člověk v tísni, Bílý kruh bezpečí nebo proFem. Obrátit se lze i na příslušný Orgán sociálně právní ochrany dětí, zejména v případech, kdy je obětí trestného činu nezletilá osoba. Systém pomoci, péče a podpory obětem trestných činů je v České republice upraven zákonem č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, který nabyl účinnosti v roce 2013.¹¹⁴

2.3 Systém prevence kriminality v České republice

V této části bude stručně přiblížen systém prevence kriminality v České republice. Fungující a efektivní systém je základem úspěšné preventivní politiky státu.¹¹⁵

¹¹² FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 68-69.

¹¹³ MULÁK, Jiří. Kontrola kriminality. Prevence kriminality. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 281-283.

¹¹⁴ FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. s. 68-69.

¹¹⁵ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 54.

Systém prevence kriminality je v České republice detailně rozpracován. Od roku 1993 funguje prevence kriminality v ČR jako systematicky a systémově pojatá činnost vlády. Již od roku 1996 jsou schvalovány strategické dokumenty označované názvem „Strategie prevence kriminality“. Cíle, které strategie plní, jsou formulovány v Programových prohlášení vlády a respektují mezinárodní doporučení.¹¹⁶ Posledním zpracovaným dokumentem je Strategie prevence kriminality na léta 2022–2027, která byla schválena dne 6. dubna 2022.

Systém prevence kriminality zahrnuje 3 úrovně¹¹⁷:

- Republiková – koordinaci mezi resorty provádí Republikový výbor pro prevenci kriminality, do této úrovně dále náleží vláda ČR, ministerstva a další státní instituce
- Krajská – krajské úřady
- Lokální – samosprávy měst a obcí

Nejvýznamnějšími subjekty prevence kriminality jsou:

- Vláda ČR – v oblasti prevence kriminality má stěžejní úlohu, může předložit Parlamentu návrh zákona, určuje strategický rámec prevence a podává návrh zákona o statním rozpočtu, určuje tedy množství finančních prostředků, které budou na prevenci vyčleněny.
- Republikový výbor pro prevenci kriminality – plní koordinační úlohu na celorepublikové úrovni, je odpovědný vládě a odpovídá za vytváření preventivní politiky, schvaluje dotace na preventivní projekty realizované na republikové, krajské i místní úrovni.
- Ministerstva a jim podřízené státní organizace – v oblastech své působnosti vytvářejí vlastní resortní strategie a projekty prevence kriminality a zajišťují jejich realizaci. Za účelem kvalitnější realizace činností v oblasti prevence kriminality zajišťují vzdělávání příslušných pracovníků. Jednou z významných organizací je Institut pro kriminologii a sociální prevenci, který byl zřízen Ministerstvem spravedlnosti. Je výzkumným a analytickým pracovištěm v oblasti kriminologie a trestní justice.¹¹⁸

¹¹⁶ SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 54.

¹¹⁷ V následující části budou informace čerpány ze Strategie prevence kriminality na léta 2022 – 2027. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/nova-strategie-prevence-kriminality-v-cr-na-leta-2022-2027-byla-schvalena-vladou.aspx>

¹¹⁸ Více: *Institut pro kriminologii a sociální prevenci*. Online. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/>. [cit. 2023-10-29].

- Kraje – koordinují a realizují aktivity v oblasti prevence kriminality na svém území, účastní se dotačního řízení Ministerstva vnitra a vyčleňují na podporu preventivních aktivit prostředky z vlastních zdrojů.
- Obce – v praxi jsou opatření prevence kriminality realizovány nejčastěji na obecní úrovni, ta je klíčovou pro řešení konkrétních problémů, obec koordinuje aktivity na svém území mezi obecní policií, Policií ČR, občany, podnikatelskými i dalšími subjekty.
- Policie ČR – realizuje konkrétní preventivní aktivity a opatření, v oblasti prevence je jedním z nejvýznamnějších subjektů na celostátní, regionální i lokální úrovni.¹¹⁹
- Soukromé subjekty – např. nestátní neziskové organizace, podnikatelské subjekty, vědecká a akademická sféra, fyzické osoby jako dobrovolníci, donátoři, ...

¹¹⁹ Více viz SVATOŠ, Roman. *Prevence kriminality*. s. 73-88.

3 Kriminalita mládeže

Samotný pojem kriminality mládeže byl vymezen výše v první části práce. Tato část se bude stručně zabývat charakteristickými rysy kriminality mládeže, dále poznáním etiologických činitelů, tedy příčin a podmínek kriminálního jednání mládeže, právě toto poznání je nezbytné pro vytvoření a následné použití vhodných mechanismů, které povede ke snížení tohoto sociálně patologického jevu.¹²⁰ Krátce bude pojednáno o kyberkriminalitě, neboť ta je díky snadnému přístupu mládeže k technologiím a internetu stále větším problémem dnešní digitální společnosti. Více pozornosti bude autorka následně věnovat osobnímu rozvoji a sportu, konkrétně bojovým uměním a sebeobraně, které podle ní mají vysoký potenciál pozitivně ovlivnit psychický vývoj mladého jedince, včetně vytváření sociálních vazeb. Studium bojového umění a především jeho filozofie může být velmi významným prostředkem prevence a řešení kriminality mládeže.

3.1 Charakteristické rysy kriminality mládeže

Kriminalita mládeže se odlišuje od kriminality dospělých pachatelů určitými typickými rysy. V období dospívání se dokončuje fyzický a psychosociální vývoj, jedinec se osamostatňuje, připravuje se na výkon budoucího povolání, volný čas tráví se svými vrstevníky, má radikálnější postoje, názory, je kritičtější a citlivější.¹²¹

Nejčastěji bývají uváděny tyto specifické rysy¹²²:

Skupinovost: Trestná činnost bývá často páchána ve skupinách vrstevníků, tyto skupiny většinou nemají pevnou hierarchickou strukturu. Členové si mezi sebou předávají názory, postoje a vzorce chování a dochází u nich k utváření silných sociálních vazeb. Důležitou roli hraje anonymita, kterou

¹²⁰ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0. s. 5.

¹²¹ Ibidem. s. 29-30.

¹²² Např. VEČERKA, Kazimír. Prevence kriminality. In: GŘIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 489-496. či FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. s. 29-38.

skupina poskytuje, rozhodnutí spáchat trestný čin je často kolektivní a může být určitým druhem zábavy či kompenzace neúspěchů.¹²³

Neschopnost odložit uspokojení potřeb na pozdější dobu: Mladí lidé mají tendenci rychle uspokojit své potřeby, nečekají na vhodnější podmínky pro uskutečnění svého záměru. Často také jednají pod vlivem emocí či nátlaku skupiny, tím u nich dochází ke zhoršení rozpoznávací i ovládací schopnosti a v danou chvíli neuváží důsledky svého jednání.

Neadekvátnost jednání a brutalita: Snaha rychle uspokojit své potřeby a dosáhnout životních cílů vede k užití prostředků, které jsou pro společnost nepřijatelné. Použití násilí vůči osobě či věci je nepřiměřené a hodnota odcizeného předmětu bývá často neúměrně nízká. Příčinami agresivního jednání u mladých lidí jsou nejistota, snaha prosadit se, získat uznání okolí či touha zažít dobrodružství.¹²⁴

Nedostatečná příprava a plánování: K rozhodnutí spáchat trestný čin dochází často náhle, aniž by byla důkladně promyšlena příprava. Mezi projevy nedostatečné přípravy patří náhodná volba místa a času spáchání skutku, použití nevhodných nástrojů či nedokonalé zastření stop.¹²⁵

Vysoká míra latence: Společnost je v určité míře k trestné činnosti mladých lidí tolerantní, je tomu tak zejména u méně závažných deliktů. Často také dochází k tomu, že jedinec, který je součástí vrstevnické skupiny, neoznámí spáchání trestného činu jiným členem ze strachu, aby nedošlo k jeho „zavržení“.¹²⁶ Z důvodu složitých možností odhalování a dokazování se v oblasti latence nalézají velká část kyberkriminality mládeže.¹²⁷

3.2 Příčiny a podmínky kriminality mládeže

Bez včasné a správné identifikace rizikových faktorů, které podmiňují delikventní činnost, nelze následně efektivně usměrňovat a v ideálním případě zcela eliminovat jejich působení na

¹²³ VEČERKA, Kazimír. Prevence kriminality. In: GRIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 493.

¹²⁴ Ibidem. s. 490-491.

¹²⁵ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. s. 32.

¹²⁶ Ibidem. s. 32-33.

¹²⁷ VEČERKA, Kazimír. Prevence kriminality. In: GRIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 494.

osobnost mladého jedince. Z psychologického hlediska jsou mladí lidé z důvodu probíhajícího vývoje vnímavější k pozitivním i negativním vlivům než dospělí. Proto je u této sociální skupiny důležitá včasná intervence. Pokud se podaří předejít delikventnímu jednání¹²⁸ u mládeže, klesá tím pravděpodobnost, že tyto osoby spáchají nějaký trestný čin v budoucnu a lze tak snížit celkovou kriminalitu.¹²⁹

Na vznik delikventního jednání má vliv mnoho příčin, které působí ve vzájemné interakci. Riziko, že se dítě nebo mladistvý dopustí delikventního chování je závislé na množství rizikových faktorů, které během dospívání zažívá, a je vyšší, pokud je faktorů více. Jako nejvýznamnější příčiny kriminality mládeže můžeme uvést rodinu, školu, volnočasové aktivity a vrstevníky.¹³⁰ Firstová dále podrobně rozepisuje jednotlivá vývojová období člověka a u každého uvádí rizika, která je nutno minimalizovat, aby psychosociální vývoj dítěte byl co nejméně narušen a nedošlo k rozvoji asociálních projevů chování, včetně kriminality.¹³¹

Rodina: V rodinném prostředí si dítě osvojuje základní morální hodnoty a společenské normy. Na tendenci mladistvého ke kriminálnímu jednání má vliv rodinná struktura, rodinné fungování i styl rodičovské výchovy. Dítě může být zanedbáváno či zneužíváno, nevhodně vychovááno, může postrádat vzor druhého rodiče. Dle výzkumů mají menší sklon ke kriminálnímu jednání děti, které vyrůstají v klidném prostředí než děti vyrůstající v rodinách, kde dochází k otevřeným konfliktům mezi rodinnými příslušníky.¹³²

Z hlediska působení rodinného prostředí na člověka je významná Hirschiho teorie sociální kontroly. Podle ní je důležité vytvořit si sociální vazby na blízké osoby (rodiči, sourozenci, vrstevníky) či instituce (škola). V případě delikventního jednání bude dítě, které má pevnou rodinnou vazbu, brát na rodinu větší ohled a více zvažovat důsledky svého jednání než jedinec, který takové

¹²⁸ Delikvencí se rozumí „i taková jednání, která jsou nežádoucí, ale nejsou trestněprávně postihnutelná, nenaplnují znaky provinění spáchaného mladistvým.“ Viz GALOVCOVÁ, Ingrid. Kriminologické aspekty trestní odpovědnosti mladistvých. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 576.

¹²⁹ FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. s. 5-9.

¹³⁰ GALOVCOVÁ, Ingrid. Kriminologické aspekty trestní odpovědnosti mladistvých. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 579.

¹³¹ Blíže viz FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. s. 48-61.

¹³² GALOVCOVÁ, Ingrid. Kriminologické aspekty trestní odpovědnosti mladistvých. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 580.

sociální vazby nemá.¹³³ Jako další teorii je možné uvést teorii sociálního učení, podle které dochází ke vzniku delikventního chování „v důsledku vytvořené či naučené vazby či spojení s delikventními osobami.“¹³⁴ V rodinném prostředí může být kriminální jednání zcela „běžné“ a dítě ho tak může v rámci nápodoby automaticky opakovat.¹³⁵

Škola: Škola má kromě vzdělávací funkce plnit i funkci výchovnou. Ve školním prostředí má dítě možnost porovnat své názory a postoje, které si osvojilo v rodině, s normami a hodnotami, které mu prezentuje hlavně učitel a jeho spolužáci. Děti, které byly vychovávány v nevhodném rodinném prostředí, a z tohoto důvodu jsou neukázněny, mají malý zájem o výuku, jsou netolerantní, jsou často učitelem zařazeny do negativně hodnocené kategorie žáků. Tím dochází k vytvoření napjaté atmosféry mezi žákem a učitelem a škola tak přestává působit jako preventivní a edukační zařízení. Častou příčinou kriminálního jednání dítěte je poté záškoláctví, k němuž mohou žáka dovést právě konfrontace s učitelem a nezvládnutí učiva.¹³⁶

Volnočasové aktivity a vrstevníci: Způsob, jakým mladí lidé tráví svůj volný čas, významně ovlivňuje jejich delikventní jednání. Příkladem nerizikových aktivit mohou být sportovní, umělecké či vzdělávací aktivity. Mladí lidé začínají postupně trávit více času se svými vrstevníky a začleňují se do různých neformálních skupin. Dochází k vytváření nových vazeb a v případě, že se dítě ocitne v delikventní partě, zvyšuje se u něho tímto negativním působením riziko budoucího kriminálního jednání. Pro rozvoj dítěte jsou důležité skupiny, ve kterých fungují kamarádské vztahy a společně tráví čas smysluplnými činnostmi.¹³⁷

Jako další významné faktory, které ovlivňují vznik a rozvoj kriminálního chování u mládeže lze dle autorky uvést sociální prostředí, nedostatek vzdělání a zneužívání návykových látek. U mladých lidí, kteří vyrůstají v chudších lokalitách, je vyšší pravděpodobnost, že se stanou pachatelé

¹³³ ZOUBKOVÁ, Ivana a MOULISOVÁ, Marcela. *Kriminologie a prevence kriminality*. Praha: Armex Publishing, 2004. ISBN 80-867-9505-5. s. 52-54.

¹³⁴ FIRŠTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. s. 62.

¹³⁵ Ibidem. s. 63.

¹³⁶ VEČERKA, Kazimír. Kriminalita mládeže. In: GRIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 502.

¹³⁷ GALOVCOVÁ, Ingrid. Kriminologické aspekty trestní odpovědnosti mladistvých. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 581-582.

i obětmi trestné činnosti. Lidé s nižším vzděláním mají často omezené možnosti na trhu práce a s tím související výši příjmů, která nemusí být dostatečná pro uspokojování základních potřeb, a hledají proto alternativní způsoby získávání financí, včetně trestné činnosti. Užívání alkoholu a dalších návykových látek ovlivňuje vnímání a možnosti sebekontroly, zvyšuje se riziko impulzivního chování, které může vyústit v trestný čin, tím spíše je tomu tak u mladých lidí, kteří jsou negativnímu vlivu návykových látek vystaveni v daleko větší míře než dospělí.¹³⁸

3.3 Psychologické faktory

Obecně řečeno, psychologie má významnou úlohu v odhalování důvodů, proč jedinci páchají trestné činy a ve vytváření strategií, jež by mohly snížit míru kriminality a napomoci k rehabilitaci pachatelů.

Psychologie zkoumá, jak lidé přijímají do svého chování normy, hodnoty a vzory z okolí. Důležitou součástí je sociální učení, které může ovlivnit přijetí kriminálního chování, zejména pokud jedinec vyrůstá v prostředí, kde je kriminalita považována za běžnou nebo dokonce za něco, co se odměňuje.

Faktory, které z pohledu psychologie ovlivňují kriminalitu člověka, působí více u mladých lidí, vliv na dospělé jedince je ale stejně významný. Mezi zmíněné faktory patří například biologické, environmentální, psychologické, kognitivní, výzkumné a preventivní a léčebné. Všechny jsou velmi významné, nelze některé upřednostnit, protože kriminální chování utváří nejčastěji kombinace více z nich.

- Biologické – jedná se o genetické dispozice k páčání kriminální činnosti, popř. sklony k jinému deviantnímu chování.
- Environmentální – vnější vlivy prostředí, společnosti a sociálního zázemí na jedince a jeho chování.
- Psychologické – vnitřní dispozice jedince zahrnující osobnostní rysy, emocionální stránku i motivaci jedince.

¹³⁸ VEČERKA, Kazimír. Kriminalita mládeže. In: GRIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 497-498.

- Kognitivní – zkoumání myšlenkových pochodů, vnitřního rozpoložení a vnímání jedince.
- Výzkumné – analýza vedoucí k porozumění motivacím a psychickým procesům jedinců.
- Preventivní a léčebné – v návaznosti na výzkumné faktory navrhuje procesy vedoucí ke změně chování a nástroje pro rehabilitaci.

3.4 Kyberkriminalita mládeže

Snadná dostupnost moderních prostředků v dnešní době způsobuje, že stále více mladých lidí tráví čas v online světě a je jim tak umožněno zapojit se do různých druhů kyberkriminálních aktivit. Expanze informačních technologií v posledních letech neztrácí na síle a s ohledem na zvyšující se potřeby lidstva naopak graduje.¹³⁹ Odhalování jednotlivých typů trestných jednání v kyberprostoru je navíc finančně i technologicky náročné, proto velká část kyberkriminality zůstává v oblasti latence¹⁴⁰.

Jako synonymum se pro kyberkriminalitu užívá pojem počítačová kriminalita.¹⁴¹ Kyberkriminalita mládeže zahrnuje různé formy trestné činnosti, které se odehrávají ve virtuálním prostoru nebo prostřednictvím digitálních technologií. Některými typickými příklady jsou:

- Kyberšikana: Kyberšikanu je možné definovat jako formu šikany nebo obtěžování ve virtuálním světě. K těmto jednáním agresor zneužije sociální sítě či různé webové služby. Jejich prostřednictvím mohou mladí lidé šikanovat své vrstevníky, protože virtuální svět poskytuje anonymitu agresora a odbourává zábrany. Kyberšikana může mít mnoho různých forem, např. urážení, vyhrožování nebo sdílení obrázků a osobních údajů bez souhlasu dotyčné osoby. Především mladá generace vnímá kyberprostor jako životní prostor, ve kterém mají svoji identitu. Útoky na tuto identitu mohou způsobit závažnou duševní újmu a vyvolat deprese.¹⁴²

¹³⁹ GŘIVNA, Tomáš a Kateřina KUDRLOVÁ. Kyberkriminalita. In: GŘIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 388.

¹⁴⁰ Dle některých výzkumů se jedná o 90-95 %. KRUPÍČKA, Jiří. Kyberkriminalita. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 483.

¹⁴¹ Krupička v rámci rozlišení obou termínů uvádí, že počítačová kriminalita je kriminalita páchaná pomocí počítačů. Kybernetickou kriminalitu lze definovat jako „kriminalitu v kyberprostoru, tedy jako trestnou činnost páchanou ve virtuálním světě tvořeném sítěmi elektronických komunikací.“ KRUPÍČKA, Jiří. Kyberkriminalita. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 478.

¹⁴² Ibidem. s. 495.

- Podvod: Jedná se o různé formy podvodných jednání, kterých se mladí lidé dopouštějí online. Mezi typické příklady můžeme zařadit získávání osobních údajů a hesel či podvody ve spojení s obchodováním na internetu.¹⁴³
- Hacking a útoky na síťovou bezpečnost: Mladí lidé se zájmem o technologie se mohou zapojit do neoprávněných útoků na elektronické systémy. Jejich častou motivací je výzva, kterou hacking představuje. Prolomením bezpečnostních opatření a proniknutím do systému se snaží prokázat své schopnosti. K tomu využívají různých hardwarových a softwarových nástrojů (např. souborové viry, trojský kůň, spyware či ransomware).¹⁴⁴
- Kybergrooming: Kybergrooming spočívá v psychické manipulaci oběti prostřednictvím sociálních sítí. Pachatel pod smyšlenou identitou kontaktuje osobu, získá si její důvěru a následně požaduje osobní setkání, při kterém může dojít k různým trestným činům (pohlavní zneužití, znásilnění, zneužití dítěte k výrobě pornografie, vydírání).¹⁴⁵ Nejčastěji jsou oběťmi kybergroomingu děti.¹⁴⁶

Faktory, které vedou mladé lidi k zapojení do kyberkriminálních aktivit mohou být různé. Častým motivem je jejich zvědavost. Snaží se porozumět informačním technologiím a při jejich zkoumání si nemusí být vědomi právních důsledků, kterým by mohli čelit. Další příčinou může být soutěživost. Pod tlakem svých vrstevníků se snaží dokázat vysokou úroveň svých technologických dovedností a získat tak jejich obdiv. Vlivem technologického rozvoje se navíc neustále snižují náklady na pořízení počítače či mobilního telefonu.¹⁴⁷

S ohledem na vysokou míru latence kyberkriminality a rostoucí závislost všech lidí ve společnosti na kyberprostoru jsou preventivní opatření v oblasti kyberkriminality stále nezbytnější pro zachování bezpečnosti a stability společnosti a ke snížení výskytu tohoto negativního jevu. Důležitou roli hraje osvěta a vzdělávání. Osvětová opatření by měla být zaměřena nejvíce na mladou generaci. Mladí lidé si totiž často neuvědomují rizika spojená s informačními technologiemi, jsou neopatrní a důvěřiví. Druhým typem preventivních opatření jsou bezpečnostní opatření. Mnoha druhům

¹⁴³ GŘIVNA, Tomáš a Kateřina KUDRLOVÁ. Kyberkriminalita. In: GŘIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 397-398.

¹⁴⁴ Blíže viz KRUPÍČKA, Jiří. Kyberkriminalita. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 486-489.

¹⁴⁵ GŘIVNA, Tomáš a Kateřina KUDRLOVÁ. Kyberkriminalita. In: GŘIVNA, Tomáš, ed. *Kriminologie*. s. 397-398.

¹⁴⁶ Nebezpečnost kybergroomingu v dnešní společnosti vykresluje český dokumentární film *V síti*.

¹⁴⁷ KRUPÍČKA, Jiří. Kyberkriminalita. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 481-485.

kyberútoku lze předejít pořízením antivirových programů, které chrání počítačové systémy. Uživatelé by také měli být obezřetní při uvádění osobních údajů a hesel, ta by měla být dostatečně silná, aby nedošlo k jejich prolomení. Riziko prolomení snižuje i pravidelná obměna hesel.¹⁴⁸

V oblasti prevence kyberkriminality dle autorky nelze podceňovat ani vliv osobního a sportovního rozvoje, zejména u mladých lidí. Tento rozvoj upevňuje mentální stabilitu, čímž přispívá ke snížení rizika, že jedinec podlehne manipulaci ve virtuálním i reálném světě. Sportovní aktivity mladým lidem poskytují konstruktivní alternativu k trávení volného času v online světě, motivují je ke zdravému životnímu stylu a podporují zdravé sebevědomí.

3.5 Osobní rozvoj jako prostředek prevence kriminality

Osobní rozvoj hraje velmi důležitou roli jako prostředek prevence kriminality. Podpora sebevědomění, emoční inteligence, sociálních dovedností či obecného duševního zdraví může snížit motivaci jedince podílet se na kriminálních aktivitách. Nejpodstatnějšími oblastmi osobního rozvoje jsou:

- Sebevědomění – lidé s jasně danými cíli, prioritami a hodnotami mají výrazně pevnější morální zásady, a tak nepodléhají tak snadno motivacím ke kriminálnímu chování.
- Emoční inteligence – vztah k lidem či zvířatům a rozvoj vlastních emocí má pozitivní dopad na jednání člověka ve vztahu k vypjatým a emotivním situacím, a tak může reálně minimalizovat potřebu využívat jako prostředek agrese.
- Sociální vazby – navazování efektivních a pozitivně laděných vztahů má vliv na případné tendence jedince adaptovat se ve skupinách delikventně zaměřených, protože právě ty nejčastěji lákají lidi z disfunkčních sociálních skupin.
- Vzdělání – lidé, kteří jsou vzdělanější, mají obvykle lepší pracovní ohodnocení a tím i menší tendenci podléhat kriminálnímu jednání, které láká na vysoké výnosy s malou účastí. Tito lidé mají také vyšší cíle a také si zakládají na své bezúhonnosti.
- Osobní odpovědnost – lidé vnímající následky svých činů a uvědomující si principy, jakými ovlivňují své okolí, mají často výrazně lepší sebereflexi a jsou zodpovědnější při svém rozhodování.

¹⁴⁸ KRUPÍČKA, Jiří. Kyberkriminalita. In: JELÍNEK, Jiří, ed. *Kriminologie*. s. 501-502.

- Podpora mentálního zdraví a stability – rozvoj vlastní osobnosti a technik pro zvládnání stresu mají významný vliv na postoj jedince ve vztahu ke kriminalitě a zároveň snižují riziko ovlivnění rozhodování tím, že je jedinec lépe připraven na krizové situace, stres a jejich zvládnání.
- Volnočasové a sportovní aktivity – velmi významně ovlivňuje schopnosti, stav i odolnost člověka rozvoj volnočasový a sportovní. Při realizaci těchto aktivit přichází rozvoj nejen psychický, ale také fyzický. Dle názoru autorky jsou tyto dva faktory úzce spojeny a člověka ovlivňují natolik výrazně, že je v současnosti tento rozvoj brán jako klíčový nejen pro prevenci kriminality, ale také pro zdravotní stav obyvatelstva, vztahy ve společnosti a další aspekty.

3.6 Rozvoj osobnosti ve sportu a bojových uměních

Sport má potenciál poskytnout lidem z různých věkových skupin strukturovanou a pozitivní činnost, která může ovlivnit jejich životní styl, chování a celkový pohled na svět. Díky tomu se může stát jedním z prostředků prevence kriminálního jednání u mladých lidí i dospělých.

Zabaví a vyplní volný čas: Pravidelná účast ve sportovních aktivitách může pomoci lidem naplnit volný čas a poskytnout jim tak jeho smysluplné trávení, čímž omezí možnost věnovat tento čas kriminálním činnostem.

Podpora týmové spolupráce a fair play: Sport podporuje týmovou spolupráci, komunikaci a respekt vůči soupeřům. Tyto dovednosti jsou přenosné i do běžného života a mohou pomoci snížit impulzivní a agresivní chování. Týmová sounáležitost a podpora ostatních může posilovat sebejistotu.

Posílí sociální vazby: Účast na sportovních aktivitách provozovaných v kolektivu či týmech aktivně buduje pozitivně laděné sociální vztahy. Tím se výrazně snižuje pocit izolace a potřeba hledat příslušnost v rizikových skupinách. Sport může zlepšit i vazby mezi rodiči a dětmi. Rodiny, které podporují sportovní aktivity svých dětí, často tráví více času společně. Důležitý je i vzor rodičů, kteří sami sportují, protože mohou svým dětem ukázat, jak správně vyvažovat zábavu, zdraví a odpovědnost.

Zlepší sebevědomí a sebeúctu: Zvládání výzev, stanovování a dosahování cílů a zlepšování dovedností posiluje sebevědomí a sebeúctu člověka. Lidé s větší sebeúctou mají snahu budovat svůj pozitivní společenský obraz a vyhýbat se kriminálním aktivitám.

Učí řídit emoce: Sport často zahrnuje zvládání stresu, zklamání a emocionálních výkyvů. Tím jednotlivce učí, jak řídit své emoce a nerozhodovat se impulzivně.

Přímá prevence agresivity: Sport může být metodou vybití agresivity a negativní energie. Pravidelná fyzická aktivita může snížit riziko, že by jednotlivci hledali jiné, potenciálně agresivní způsoby uvolnění této energie.

Zaměření na cíle a plánování: Sportovní aktivita vyžaduje stanovit si cíle a prostředky k jejich dosažení. Tato schopnost je přenosná do jiných oblastí života a může vést k zodpovědnějšímu a strategičtějšímu jednání.

Zdravý životní styl: Sport podporuje fyzickou kondici a zdraví, proto lidé, kteří jsou fyzicky aktivní, mají vyšší pravděpodobnost, že jejich životní styl bude vyvážený, což může omezit sklony k rizikovému chování spojenému s kriminalitou.

Z oblasti sportů s ohledem na prevenci kriminality jsou dle autorky nejvýznamnější bojová umění, protože při jejich studiu se člověk naučí ovládat základní techniky pro boj s protivníkem. Všechna bojová umění také obsahují určitý soubor morálních zásad, které si postupně člověk osvojuje. Tyto zásady pomáhají v rozvoji sebeovládání, disciplíny, respektu a psychické odolnosti.

Je však důležité si uvědomit, že sport sám o sobě zárukou prevence kriminality být nemusí. K prevenci kriminality je třeba integrovaného přístupu, který zahrnuje vliv na další faktory, jako jsou rodinné vztahy, školní prostředí, socioekonomické podmínky a kvalitní sociální služby, jak byly popsány výše.

3.6.1 Karate – bojové umění beze zbraně

Autorka v této práci vychází i ze svých zkušeností, protože karate a sebeobraně se věnuje od svých osmi let.

Počátky vzniku karatedo¹⁴⁹ jsou spojovány s japonským ostrovem Okinawa. Zásadní vliv na jeho rozvoj měla Čína a Japonsko. Největší rozmach zaznamenalo v průběhu 17. století, kdy došlo k obsazení Okinawy japonským klanem Satsuma a vyhlášení zákazu nošení jakýchkoli zbraní. Místním obyvatelům tak nezbývalo nic jiného než se bránit holýma rukama. Okinawa-te¹⁵⁰ bylo praktikováno a užíváno hlavně pro přežití. Vývoj karate v tomto období probíhal v utajení a o původních mistrech a žácích neexistují žádné písemné doklady. V 18. století začínají vznikat první centra, ve kterých probíhá výuka a postupně se formují různé styly. Velké množství stylů je pro karate typické a příčinou je právě historický vývoj. Nejrozšířenějším stylem ve světě i v České republice je styl Shotokan, jehož zakladatelem je mistr Gichin Funakoshi.¹⁵¹ V průběhu druhé poloviny 20. století se karate stalo soutěžní disciplínou.¹⁵² V současné době se karate po celém světě věnuje více než deset milionů lidí.¹⁵³

Z historického vývoje karatedo je patrné, že jeho vznik nebyl spojen s potřebou útočného boje, ale rozvinulo se za účelem obrany obyvatel, jako sebeobranné bojové umění. Samotné pojmenování tohoto bojového umění se měnilo. Dnes je slovo karatedo do češtiny překládáno jako „cesta prázdné ruky“,¹⁵⁴ tedy bojové umění prázdné ruky.¹⁵⁵

Celý koncept karate vychází z významu jeho slova jakožto bojového umění beze zbraně. Při nácviu základních technik jsou využívány pouze jednotlivé části těla. Základními technikami jsou *cuki* (přímé údery), *uči* (kyvné údery), *keri* (kopy) a *uke* (kryty). Jejich správné provedení si žáci

¹⁴⁹ Postupně se vžilo zkrácené označení „karate“, proto bude v práci užíván tento pojem.

¹⁵⁰ Jedná se o původní pojmenování karate jako bojového stylu, který na Okinawě vznikl.

¹⁵¹ STRNAD, Karel. *Karate: cesta k prvnímu danu : Shotokan ryu : techniky, sestavy, zápas, příprava na zkoušky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1932-0. s. 14-23.

¹⁵² K tomu autorka poznamenává, že někteří trenéři závodní karate neuznávají a s pojetím karate jako soutěžní disciplíny nesouhlasí, protože respektují jeho tradiční vývoj.

¹⁵³ *Světová federace karate*. Online. Wikipedia: the free encyclopedia. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sv%C4%9Btov%C3%A1_federace_karate. [cit. 2023-10-31].

¹⁵⁴ Japonsky *Kara* = „prázdný“, *te* = „ruka“ a *do* = „cesta“.

¹⁵⁵ STRNAD, Karel. *Karate: cesta k prvnímu danu : Shotokan ryu : techniky, sestavy, zápas, příprava na zkoušky*. s. 8.

osvojují postupně, častým opakováním. Tyto techniky jsou prováděny v různých postojích, každý postoj je určen pro určitý účel.¹⁵⁶ Procvičování jednotlivých technik rukou a nohou v postojích do vzduchu se nazývá *kihon*. Praktické využívání technik sebeobranu je nejvíce patrné při cvičení *kata*¹⁵⁷. Pro lepší pochopení významu jednotlivých pohybů kata se vyučuje *bunkai*. *Bunkai* představuje konkrétní použití technik v kata, jedná se o sebeobrannou aplikaci jednotlivých fází kata.¹⁵⁸ Návuk technik v postojích je možné provádět i při různých formách *kumite*¹⁵⁹, tedy ve dvojicích, kdy úkolem útočníka je provést dynamický útok na určené pásmo a obránce útočnou techniku odráží.¹⁶⁰ Zejména v začátcích trénování karate je důraz kladen na všeobecný rozvoj pohybových dovedností, bez něho by správné provedení technik nebylo možné.

Pro prevenci kriminality má karate význam nejen jako bojové umění, při kterém si člověk osvojuje techniky sebeobranu. Jeho priorita spočívá v rozvoji charakteru, disciplíny, etiky, morálky a sebezdokonalování.¹⁶¹ Důležitou součástí je 20 pravidel sestavených mistrem Funakoshim¹⁶². Tzv. *Shoto nijukun* představuje soubor morálních zásad, kterými by se každý karatista měl řídit. Autorka považuje za nejdůležitější hned první z nich – „Karate začíná respektem a končí respektem.“

¹⁵⁶ NAKAYAMA, Masatoshi. *Dynamické karate: [jak je učí světový odborník]*. Vyd. 2. Praha: Naše vojsko, 2002. ISBN 80-206-0614-9. s. 11-20.

¹⁵⁷ Kata je předem daná sestava technik s imaginárním soupeřem, která má přesně stanovený počet pohybů.

¹⁵⁸ STRNAD, Karel. *Karate: cesta k prvnímu danu : Shotokan ryu : techniky, sestavy, zápas, příprava na zkoušky*. s. 70.

¹⁵⁹ Kumite spočívá v procvičování technik při útoku a obraně s jedním i více partnery.

¹⁶⁰ STRNAD, Karel. *Karate: cesta k prvnímu danu : Shotokan ryu : techniky, sestavy, zápas, příprava na zkoušky*. s. 166 a násl.

¹⁶¹ Přehled některých filozofických konceptů nabízí Gyuris. GYURIS, Jan. *Karatedó*. Praha: Naše vojsko, 2003. ISBN 80-206-0679-3. s. 140 a násl.

¹⁶² Jejich seznam s českým překladem je uveden např.: *Pro členy: Pravidla pro všechny členy Karate Lions Pardubice*. Online. Karate Lions Pardubice. Dostupné z: <https://karate-lions.cz/pro-cleny-nominacni-kriteria-a-pravidla/>. [cit. 2023-10-31].

4 Dotazníkové šetření

Autorka této práce provedla dotazníkové šetření ve vybraných skupinách respondentů, které si klade za cíl relevantně zhodnotit přínos trénování bojových umění a sebeobranu na život a sociální vazby běžného člověka, v neposlední řadě i ve vztahu ke kriminalitě. Dotazníkové šetření bylo primárně zpracováno pro potřeby probíhajícího projektu „STOP násilí na školách – prevence kriminality“, po domluvě se zakladatelem projektu také pro účely této diplomové práce a samozřejmě pro zpětnou vazbu samotným lektorům a školám. Z tohoto důvodu jeho obsah splňuje širší škálu výstupních dat a dotazuje i informace s touto prací zdánlivě či zcela nesouvisející. Získané hodnoty byly autorkou této práce analyzovány a po identifikaci odchylek v odpovědích byly zpracovány výstupy a zhodnocení, ve kterých má být primárně potvrzen přínos celého snažení ze strany zúčastněných osob.

Dotazníkové šetření v rámci všech kurzů přineslo v zásadě srovnatelné a v některých parametrech téměř shodné výsledky, nicméně bylo zde několik aspektů, které evidentně zasahovaly do odpovědí díky odlišnostem v jednotlivých věkových kategoriích účastníků a v jejich potřebách. Odchylky i zmíněné aspekty byly autorkou zohledněny ve výsledném zhodnocení dotazníkového šetření a stejným způsobem bylo přistupováno ze strany zakladatele projektu. Tento přístup byl po domluvě jediným schůdným řešením, jak relevantně zhodnotit i otázky, které měly textový výstup a bylo je tedy nutné subjektivně analyzovat a vyvodit závěry. Část této diplomové práce zabývající se dotazníkem bude po domluvě s autorkou poskytnuta zakladateli projektu a detailnější rozbor jednotlivých otázek a výstupů pomůže legitimizovat využití finančních prostředků i lidských zdrojů vynaložených na jeho uskutečnění.

4.1 Projekt „STOP násilí na školách – prevence kriminality“

Projekt „STOP násilí na školách – prevence kriminality“ je jedním z projektů v oblasti prevence kriminality realizovaných v České republice.¹⁶³ Vznikl pod záštitou České asociace

¹⁶³ Pro účastníky projektu je dostupná powerpointová prezentace, kterou má autorka k dispozici a informace jsou čerpány z ní. Je v ní uveden i seznam dosud zapojených škol, který se každý rok rozšiřuje.

Okinawského karate a kobuda¹⁶⁴ v roce 2019. Prostředky na jeho financování jsou čerpány z krajského rozpočtu (pro střední školy) a z rozpočtu měst (pro základní školy). Do projektu se mohou zapojit nejen střední a základní školy, ale díky dlouholetým zkušenostem lektorů v oblasti práce s mládeží i mateřské školy. Lektori jsou odborníci školení v oblasti psychologie, pedagogiky, zdravotnictví a působí jako trenéři v různých karate klubech v České republice.

V rámci každého kurzu probíhá po individuální domluvě školy se zastřešující asociací a lektorem 10 lekcí po 45 minutách. Výuka probíhá po celý školní rok, nikoli v nárazových akcích, a žáci tak mají možnost opakování, čímž lze dosáhnout nejlepších výsledků v osvojení veškeré výukové látky.

Teoretická výuka je přizpůsobena věku žáků, u mladších je kladen důraz na bezpečnost v kolektivu a venku při hrách, u starších žáků na bezpečnost ve společnosti, chování ve virtuálním světě či poznání agresorů v okolí. V praktické části jsou zohledňovány fyzické možnosti a schopnosti žáků, všechny činnosti jsou jim vysvětlovány a představeny i s výkladem chyb. Důraz je kladen na „týmového ducha“ – lektori zdůrazňují začleňování mladších a slabších do týmu, a to nejen při času stráveném na lekcích, ale i mimo ně.

Žáci se během lekcí naučí zejména:

- Jak se vyhnout nebezpečným situacím
- Správně reagovat v nebezpečných situacích
- Kam je nejlepší utéct – jaká jsou bezpečná místa a nebezpečné úkryty
- Připravit se na možný fyzický útok
- Jak se bránit proti mnohým fyzickým útokům
- Správné chování po použití sebeobránných prvků
- Opatrnosti a obezřetnosti ve virtuálním světě

Nejmladším účastníkům kurzů z řad mateřských škol je vysvětleno, jak reagovat v případě pohybu cizích osob v mateřské škole a v jejím okolí. Zdůrazněno je zejména, že se nemají bavit s cizími lidmi, nikam s nimi chodit a nic si od nich brát. Učí se, jak se mohou dostat ze sevření

¹⁶⁴ K asociaci blíže viz *O nás*. Online. Česká asociace Okinawského karate a kobuda. Dostupné z: <https://www.caokk.cz/o-nas/>. [cit. 2023-10-30].

dospělého (kopem do holeně, opakovanými údery do záprstních kůstek), či současně křičet a utíkat. Všechny informace a praktické poznatky jim jsou předávány hravou formou.

Mezi základní cíle projektu patří:

- Seznámit žáky s teoretickými a praktickými prvky sebeobrany a posílit jejich pocit bezpečí
- Prakticky nacvičovat východiska z nebezpečných situací v teoretické i praktické rovině
- Vytvářet u žáků týmového ducha a učit je spolupracovat
- Integrovat „slabší“ jedince do kolektivu
- Zvyšovat psychickou odolnost vůči manipulaci z virtuálního i reálného světa
- Posilovat zdravé sebevědomí a emoční stabilitu
- Rozvíjet vztah mládeže ke sportu a pohybovým aktivitám a vést je k hodnotám

Součástí dotazníkového šetření pro účely projektu je i posouzení, zda jsou naplňovány základní cíle, které si projekt stanovuje.

Obecně užívaným termínem pro osoby vyučující bojové i jiné sporty je trenér, nicméně v materiálech projektu je užíváno označení lektor. Z tohoto důvodu je v této práci užíváno toto označení.

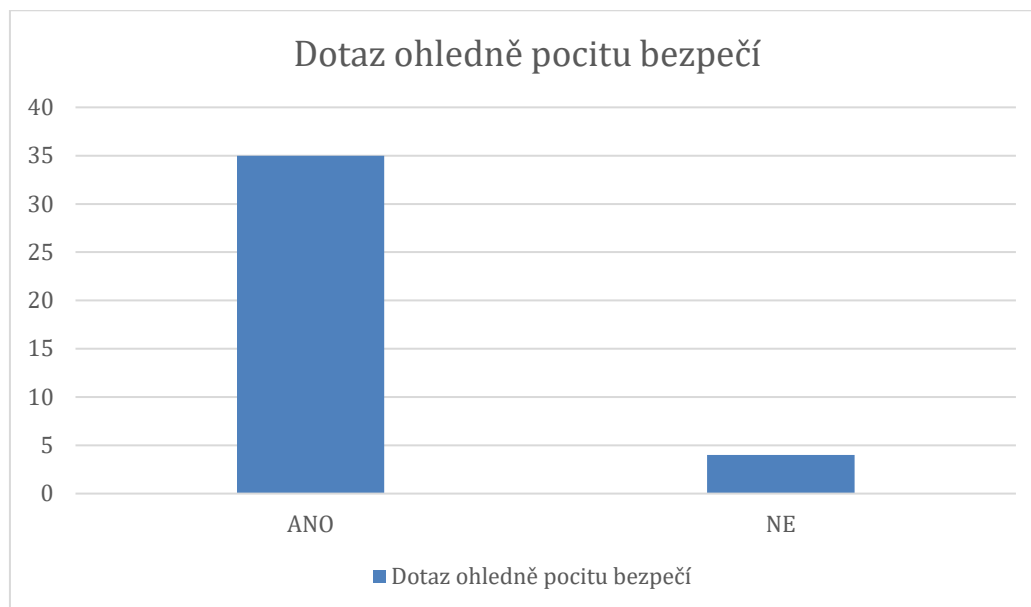
4.2 Rozbor otázek dotazníku a vyhodnocení odpovědí

Lektoři projektu byly autorkou poučeni o významu tohoto konkrétního dotazníku nejen pro zmíněný projekt, ale také pro tuto práci. Na poslední lekci byly jednotlivé otázky dotazníku účastníkům vysvětleny a popsány, aby byly odpovědi i přes věkové rozdíly účastníků co nejrelevantnější. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 39 žáků ve věkovém rozpětí 11-18 let.

Připadáš si poté, co jsi absolvoval lekce sebeobrany, bezpečněji?

Tato otázka byla po konzultaci se zakladatelem projektu upravena do stávající podoby, aby naváděla k zamyšlení. Psychologický postoj k vlastnímu bezpečí ovlivňuje způsob jednání s okolím a v neposlední řadě také náchylnost na manipulaci ze strany prostředí, ve kterém se daný jedinec pohybuje. Tato manipulace bývá velmi často prvotním impulzem k páchání trestné činnosti pro náchylnější jedince.

Graf č. 1 Dotaz ohledně pocitu bezpečí

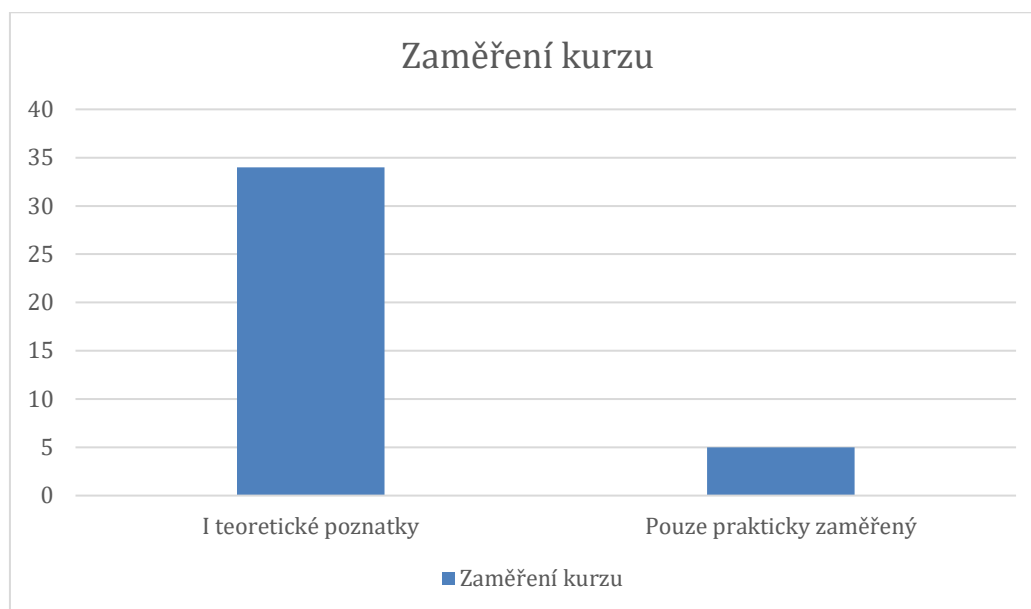

V této otázce pouze 4 účastníci průzkumu hodnotili záporně dotaz ohledně jejich pocitu bezpečí, 35 účastníků uvedlo kladnou odpověď. Na základě tohoto zjištění bude s hodnocením dále pracováno z pozice lektora, protože základním cílem výuky sebeobrany má být právě upevnění tohoto pocitu. Každopádně jak je zřejmé, naprostá většina účastníků je na správné cestě a přínos lekcí v této oblasti vnímají. Stejně tak výsledek dotazníku doložil tvrzení, že účastníci mají díky lekcím sebeobrany větší víru ve vlastní schopnosti a jsou tedy stabilnější v oblasti sebevědomí a asertivity.

Víš po absolvování hodin i nějaké teoretické poznatky, nebo byl kurz zaměřen pouze na praktickou výuku?

Tato otázka byla zadána v rámci projektu. Její přínos pro prevenci kriminality je zřejmý – jedním z hlavních cílů viktimologické prevence je informovat o rizikových situacích, ve kterých se člověk jako potenciální oběť může ocitnout a poskytnout metodiku jejich řešení.

Graf č. 2 Zaměření kurzu

Z uvedených odpovědí lze vyvodit, že zejména mladší účastníci vnímali kurz jako pouze prakticky zaměřený a nezískali v jeho průběhu žádné teoretické poznatky, tuto odpověď uvedlo 5 z nich. 33 účastníků uvedlo, že absolvováním lekcí získali i teoretické poznatky. Lektori budou blíže instruováni, aby v rámci výuky byla teoretická část více oddělena od praktických nácviků. I přes to je možné shrnout, že i mladší účastníci vnímají, že během lekcí získávají základní poznatky o tom, jakým způsobem předcházet rizikovým situacím a jak postupovat při jejich řešení.

Víš 3 základní pravidla sebeobrany? Vypiš je, prosím:

Vzhledem k častému nepochopení účelu bojových umění či sebeobrany mladými lidmi byla tato otázka zvolena ke zjištění postoje jedince v reálném životě a také v závislosti na budoucích zkoumáních bude zjišťován vývoj v čase. Lektor v této otázce instruoval účastníky tak, aby bylo zřejmé, že se jedná o pravidla, která se týkají bezpečnosti, sebeobrany a osobního prostoru. Vliv těchto pravidel jako součásti morálního kodexu je zřejmý, v zásadě každý provozovaný sport má jistý soubor zásad, kterými se účastník řídí a upevňuje tak smysl pro etiku a pravidla. Odpovědi byly téměř totožné, docházelo pouze k mírným odchylkám ve formulacích účastníků, jelikož tato pravidla byla na kurzu sdělována v jednotné formě jako základ.

Jsou to tato:

- **Nevystavovat se rizikovým situacím** (např. nechodit neosvětleným parkem, nenosit sluchátka) – nejlepší sebeobranou je vůbec **na daném místě nebýt**
- Pokud už na takovém místě být musím, je lepší být **ve skupině alespoň dvou** – v nebezpečí následně zvonit na zvonky, udělat hluk, lépe volat „Hoří“ než „Pomoc“
- **Fyzická sebeobrana** přichází na řadu až ve chvíli, kdy **není možné utéct**

Vypiš prosím 3 poznatky, které sis z kurzu odnesl/a (např. naučil/a jsem se, jak se ubránit proti face):

Otázka zaměřená na sebereflexi a zamyšlení nad průběhem samotného kurzu. Má jedince dovést ke zjištění, že některé znalosti a schopnosti nabývá, aniž by si to uvědomoval. Účastníci tuto otázku zodpovídali po absolvování praktické části výuky a bylo tak zjišťováno, jak ovlivňuje praktický trénink fyzické kondice a dovedností pohled na získané schopnosti. Účastníkům bylo sděleno, že odpovědi mají být uváděny v souvislosti s tématem sebeobranu a řešení krizových situací.

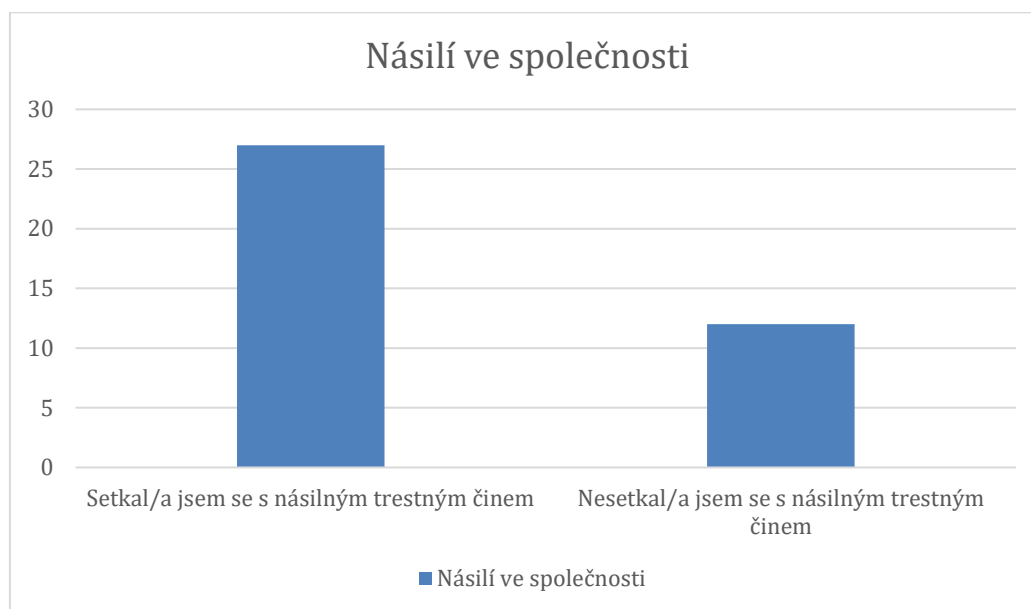
Zde byly odpovědi účastníky vypisovány, ale vesměs se jednalo o těchto několik odpovědí (byly rozdílně popsány se stejným významem, proto jsou zde parafrázovány):

- Nevyvolávat konflikt a pokusit se situaci vyřešit v klidu
- Umím se ubránit (např. při škrcení a krýt si hlavu při úderu)
- Umím správně kopnout a udeřit
- Naučil/a jsem se úhyby a jak se rychle zvednout ze země

Dostal/a ses někdy do situace, která by vykazovala znaky násilného trestného činu, přestupku nebo pokusu o něj (např. šikana ve škole, krádež telefonu, vyhrožování násilím za cílem získání peněženky, pohrůžka fyzickou újmou – ublížení na zdraví)?

V této otázce bylo alarmující množství odpovědí, které nasvědčovaly rizikovému prostředí současné společnosti, protože velké množství účastníků, konkrétně 27, odpovědělo, že se s násilným trestným činem, přestupkem či pokusem o něj setkali či byli přímo jeho účastníky, což je vzhledem k věku alarmující. 12 z nich uvedlo, že se do takové situace nedostali.

Graf č. 3 Násilí ve společnosti

V případě, že by ses v takové situaci ocitl/a, myslíš, že by ti absolvované lekce sebeobranu pomohly? (Současně také projít stresem, který daná situace obnáší)

Tato otázka má za cíl zamyšlení nad různými druhy životních situací, jejich možnými průběhy a samozřejmě nad potenciálními řešeními, včetně zpětné vazby k absolvovaným lekcím.

Naprostá většina účastníků si myslí, že by jim absolvované lekce pomohly. Pouze 3 zvolili zápornou odpověď a ani po absolvování kurzu nemají pocit, že by si v rizikové situaci věděli rady. Z uvedených odpovědí lze vyvodit, že teoretické informace předávají lektoři účastníkům srozumitelnou formou s přihlédnutím k jejich věku.

Věděl/a jsi, co v dané situaci dělat, i před absolvováním kurzu?

Jedinec má dojít k jasné křivce vývoje své osobnosti v závislosti na čase a také si uvědomit své dospívání ve vztahu k vlastním reakcím.

Zejména u mladších účastníků byl vývoj v tomto ohledu zřejmý, protože 8 jich přiznalo, že by před získáním informací a schopností na kurzu nevěděli, jak dále postupovat a nejspíše by přišla na řadu

panika či zkratové jednání. Z těch starších záporně odpověděli pouze 3. 28 účastníků uvedlo, že by věděli, jak danou situaci řešit.

Co se ti na kurzu nejvíc líbilo?

Otázka věnovaná jednoduché zpětné vazbě pro lektory kurzu s cílem zjištění preferovaných činností, kterým by v průběhu dalších kurzů mohlo být věnováno více času. Odpovědi se často opakovaly. 14 účastníků odpovědělo, že se jim líbilo „vše“, 7 z nich si oblíbilo „žížaly“¹⁶⁵, 6 nejvíce bavilo procvičování úderů a kopů na lapy¹⁶⁶, 4 oceňují, že se naučili něco nového a 2 zaujala obrana proti škrcení. Jako negativní zhodnocení lze považovat formulaci „nic“ u 5 účastníků. Zajímavou odpovědí bylo u jednoho účastníka „přístup instruktora“.

Co ti během kurzu chybělo?

Otázka použitá za účelem optimalizaci a doplnění obsahové stránky kurzu. Vzhledem k věku účastníků kurzu je podstatné upravit postoj na míru a zajistit tak co nejsnazší přenos informací od lektora k účastníkům. Lektori zjišťovali, jaké informace týkající se sebeobrany účastníci postrádají, protože je zřejmá jejich profesionální fixace na samotný fyzický trénink a někdy je třeba přidat více teoretických informací, aby člověk dospěl k rozvoji a pochopil, proč se má ubírat určitým směrem.

Nejčastější odpovědí bylo „nic“, tu uvedlo 34 účastníků, 2 účastníkům chybělo „podrobnější vysvětlení“ a 3 v odpovědi uvedli „zábava“. Lektorům bude sděleno, aby se pokusili více přizpůsobit formu teoretického výkladu i praktických nácviků reakcím a projevům žáků během kurzu.

Jak hodnotíš proběhlý kurz na škále 1-5 (známky jako ve škole)?

Hodnocení úrovně kurzu, aby bylo relevantně možné posoudit, kolik jedinců má kladné a kolik záporné pocity ve vztahu ke kurzu včetně lektora.

Při vyhodnocení této odpovědi bylo pozitivní zjištění, že 23 žáků by kurzu přiřadilo známku 1 nebo 2, což je více než polovina z nich. Zbýlých 16 hodnotilo kurz známkou 3 nebo horší. Konkrétně 15

¹⁶⁵ Jedná se o podlouhlé molitanové pomůcky využívané i v karate pro nácvik úhybů – pozn. autorky.

¹⁶⁶ Lapy jsou tréninkovou pomůckou pro nácvik úderů a kopů – pozn. autorky.

účastníků zakroužkovalo známku 1, 8 známku 2 a 9 známku 3. 5 účastníků ve své odpovědi uvedlo 4 a nejhorší hodnocení známkou 5 zvolili 2.

Ačkoli žáci během kurzu získali rozsáhlé množství praktických i teoretických poznatků, hodnocení kurzu se natolik lišilo, že bude nutné promyslet další postupy a následně při lekcích změny správně aplikovat. Příčiny negativního hodnocení mohou být různé, na základě těchto odpovědí bude dále zjišťováno, zda na hodnocení měl vliv samotný lektorovi, prostředí, ve kterém lekce probíhaly nebo nějaké další faktory.

Jak hodnotíš lektora, který s vámi dané lekce vedl?

Subjektivní hodnocení lektora, protože jeho kvality významně ovlivňují úroveň a efektivitu výuky. Dále má tato otázka odkrýt, jak jedinci vnímají chování lektora, jeho přístup a jeho odbornost.

Více než polovina účastníků hodnotilo lektora známkou 1, konkrétně se jednalo o 21 z nich. 10 dále dalo známku 2, 2 uvedli známku tři. Známkou 4 zakroužkovali 3 účastníci a stejný počet známku 5.

Z uvedeného je možné vyvodit, že převážná většina účastníků vnímala chování lektora kladně. Přesto je třeba v úvahu vzít i negativní odpovědi a pokusit se v dalších kurzech přístup více přizpůsobit konkrétní skupině.

Po konzultaci s lektory autorka také zjistila, že v závislosti na společenské situaci pomáhají kurzy řešit i mírné výkyvy ve stabilitě rodinného zázemí, kdy především mladší účastníci nejsou psychicky postižení například drobnými neshodami v rodině, hlavně z toho důvodu, že kolektiv kurzu a spolupráce je pro ně alternativním rodinným prostředím s jasně určeným řádem a pravidly a mají zde své pevné místo.

Na základě dotazníkového šetření dojde v projektu ke změnám, aby poznatky, které mají účastníci získat, byly předány tou nejvhodnější formou, zejména v souvislosti s různými známkami uvedenými při hodnocení kurzu. Navzdory tomu je podle odpovědí účastníků možné konstatovat, že projekt splňuje výše uvedené cíle.

Závěr

Tato práce byla zaměřena na problematiku současné společnosti a vliv moderních technologií na kriminalitu jako takovou, stejně jako na vztah mezi vývojem člověka a snahou o manipulaci ke kriminálnímu chování. Moderní doba nabízí mnoho prostředků pro usnadnění života, ať už se jedná o dopravní prostředek, smartphone nebo internet, které nás všechny ovlivňují způsoby, jaké jsme si donedávna nedovedli ani představit. Čím více takových prvků, které mají potenciál ovlivňovat náš život a působit na naše vnímání okolí v životě máme, tím více jsme náchylní na manipulaci moderními technologiemi (ať už reklamou a prvky tvůrců či nelegálními pokusy pocházejícími od ostatních uživatelů). Pro mladé lidi, u kterých ještě nebyl dovršen psychologický vývoj, může být tato manipulace z okolního světa prvotním impulzem k páchání trestné činnosti. Dle autorčina názoru je správnou cestou vzhledem k marné snaze ovlivnit či omezit vývoj moderního světa, upevnit vlastní psychickou a fyzickou odolnost, což člověku zajistí všeobecně mnoho pozitivního do života.

Dále bylo v této práci cílem poukázat na skutečnost, že-v dynamicky se rozvíjející společnosti je třeba flexibilně reagovat na vývoj stejně jako na aktualizaci procesů řízení. Nejen legislativní rámec a rozvoj způsobů kontroly kriminality a druhů trestů je nástrojem řízení společnosti a je tedy žádoucí nastalé problémy nejen řešit, ale výrazně podstatnější je jim předcházet. Téma procházející celým textem této práce z pohledu autorčiných zkušeností z oblasti bojového umění karate je poměrně efektivní ukázkou, jak tradiční hodnoty a staré metody mohou stále přinášet i v moderní společnosti stabilitu a vyrovnanost.

Autorčíným záměrem bylo poukázat na stav, ve kterém se podle ní v této chvíli nachází moderní společnost, kdy pomalu, ale jistě, přestává současný systém stačit na řešení některých příliš rychle expandujících problémů. Jedním z takových problémů je téma kyberkriminality, kterým se v současnosti zabývá velké množství odborníků z řad lékařů, psychologů, zákonodárců a samozřejmě i mnoha dalších oblastí. Poučením do současnosti je, že mladí lidé by měli být vedeni nejen k pohledu do budoucna, ale měl by jim být vštípen také fakt, že čerpají z dědictví a zkušeností svých předků a že i ve vlastní historii mohou najít řešení některých jejich současných problémů. Moderní společnost nastolila u některých mladých lidí postoj, že vše staré je již přežité a současná věda má ve všem navrch, opomíjí se hledání odpovědí v historii nebo zkušenostech. V tomto ohledu sport samozřejmě ovlivňuje biologický stav těla jedince, popř. i skupiny, ale mnohem pokročilejší bojové umění přináší ještě více z pohledu duchovního, sebeuvědomění či prosté pokory a sebeovládání.

Jak již bylo v práci zmíněno, dotazník byl zadán externě a modifikován autorkou ve spolupráci se zakladateli projektu, nicméně jeho přínos lze chápat z více než jednoho pohledu. Samotný dotazník stejně jako každý jiný průzkum měl za cíl získat od účastníků určitou zpětnou vazbu a informace k rozvoji a modifikacím kurzů, nicméně podstatnou myšlenkou toho, proč byl dáván i mladším účastníkům bylo, aby se i oni pozastavili nad svým současným stavem, nad svým vývojem a v neposlední řadě, aby si také vytyčili cíle do budoucna na základě svých snů a představ. Tento postoj totiž sám o sobě může působit jako preventivní z pohledu kriminality, protože cílevědomý člověk většinou ze své cesty za dosažením vytyčeného nesejde a nenechá se tak zlákat k některému druhu kriminálního jednání.

Z provedeného dotazníkového šetření u žáků škol i z toho, jak má autorka možnost vnímat fyzický a duševní rozvoj členů vlastního klubu, usuzuje, že bojová umění a sebeobrana mají velký pozitivní vliv a potenciál v oblasti prevence kriminality, zejména díky tomu, že rozvíjí fyzické schopnosti, učí mladé lidi osvojovat si morální hodnoty, jakými jsou například pokora a vzájemný respekt, zvyšují jejich psychickou odolnost a vedou je k sebereflexi. Naplňovány jsou tedy i cíle, které si vytyčuje sám projekt. Dotazník přinesl pro zakladatele projektu několik cenných informací pro další postup a vylepšení kurzů, ale i samotnou autorku obohatil v tom smyslu, že začala výrazně více vnímat potřeby a touhy u mladších lidí a jak se jejich postoj s časem mění. Rozdíly v odpovědích podle věkových i sociálních skupin totiž velmi jasně ukázaly, že by se podobným způsobem zpětné vazby navázané na sebereflexi měli v soukromí zabývat i sami lidé. V dotazníku bylo také u některých odpovědí zřejmé, že autor měl potřebu vyjádřit více, než mu bylo umožněno, do budoucna je tedy plánováno, že v rámci projektu bude prováděn souběžný průzkum nebo bude jinak dána možnost vyjádření všem, kteří o to budou mít zájem.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-717-8640-3.

BUBELÍNI, Ján. *Prevencia kriminality: (základy kriminálnej prevencie a preventológie s aplikáciami na činnosť verejnej správy a polície)*. Bratislava: Ministerstvo vnútra SR, 2001.

BARTONÍČKOVÁ, Klára; BUČEK, Ladislav a MICHALČÁKOVÁ, Gabriela. *Občanský a společenskovědní základ - přehled středoškolského učiva*. Maturity. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-2631-8.

Česko-slovenská pediatrie. 2023, roč. 78, č. 5. 2023. ISSN 0069-2328.

DIANIŠKA, Gustáv; STRÉMY, Tomáš a VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Kriminológia*. 4. aktualizované a doplnené vydanie. Slovenské učebnice. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2022. ISBN 978-80-7380-891-4.

FIRSTOVÁ, Jana. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-521-0.

FIRSTOVÁ, Jana a ZÁMEK, David. *Prevence kriminality – nedílná součást systému vnitřní bezpečnosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7676-057-8.

GAROFALO, Raffaele. *Criminologia. Studio sul delitto, sulle sue cause e sui mezzi di repressione*. Torino, 1885.

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992. ISBN 80-856-0528-7.

GŘIVNA, Tomáš, SCHEINOST, Miroslav, ZOUBKOVÁ, Ivana a kol. *Kriminologie*. 5., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-554-5.

GYURIS, Jan. *Karatedó*. Praha: Naše vojsko, 2003. ISBN 80-206-0679-3.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. Teoretik. ISBN 978-80-7502-499-2.

NAKAYAMA, Masatoshi. *Dynamické karate: [jak je učí světový odborník]*. Vyd. 2. Praha: Naše vojsko, 2002. ISBN 80-206-0614-9.

ONDICOVÁ, Magdaléna a UHRIN, Samuel. *Prevenca kriminality*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-405-3.

STRNAD, Karel. *Karate: cesta k prvnímu danu : Shotokan ryu : techniky, sestavy, zápas, příprava na zkoušky*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1932-0.

SVATOŠ, Roman. *Kriminologie*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-389-6.

SVATOŠ, Roman. *Prevenca kriminality, druhé aktualizované vydání*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z. ú., 2016. ISBN 978-80-7556-009-4.

ZAPLETAL, Josef. *Prevenca kriminality*. Praha: Policejní akademie České republiky, 2005. ISBN 978-80-7251-200-3.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kontrola kriminality mládeže*. Dobrá Voda: Aleš Čeněk, 2002. ISBN 80-864-7308-2.

ZOUBKOVÁ, Ivana a MOULISOVÁ, Marcela. *Kriminologie a prevenca kriminality*. Praha: Armex Publishing, 2004. ISBN 80-867-9505-5.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4.

Seznam použitých internetových zdrojů

Aktivní politika zaměstnanosti. Online. Český statistický úřad. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/11260/17901498/APZ.pdf>.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Online. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/>. [cit. 2023-10-29].

MICHAL, Jakub. *Prevence kriminality.* Online, Diplomová práce, vedoucí Jana Tlapák Navrátilová. Nám. Curieových 901/7, 116 40, Praha 1: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2019. Dostupné z: <https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/116537/120352101.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. [cit. 2023-10-23].

Nová Strategie prevence kriminality v ČR na léta 2022 - 2027 byla schválena vládou. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. [cit. 2023-08-26]. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/nova-strategie-prevence-kriminality-v-cr-na-leta-2022-2027-byla-schvalena-vladou.aspx>

O nás. Online. Česká asociace Okinawského karate a kobuda. Dostupné z: <https://www.caokk.cz/o-nas/>. [cit. 2023-10-30].

Pro členy: Pravidla pro všechny členy Karate Lions Pardubice. Online. Karate Lions Pardubice. Dostupné z: <https://karate-lions.cz/pro-cleny-nominacni-kriteri-a-pravidla/>. [cit. 2023-10-31].

Startovací bydlení. Online. Pardubice. Dostupné z: <https://pardubice.eu/startovaci-bydleni>.

Světová federace karate. Online. Wikipedia: the free encyclopedia. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Sv%C4%9Btov%C3%A1_federace_karate. [cit. 2023-10-31].

Profylaxe. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001-[cit. 2023-08-19]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Profylaxe>

Seznam použitých právních předpisů

Česká republika. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Česká republika. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

Česká republika. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

Česká republika. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

Česká republika. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Česká republika. Zákon č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky (kompetenční zákon).

Slovenská republika. Zákon. č. 583/2008 Zb. z., o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník.....	VI
Příloha č. 2 – Powerpointová prezentace	

Příloha č. 1 – Dotazník

Dotazník – pro účastníky kurzu Stop násilí na školách – prevence kriminality

Dotazník je součástí vyhodnocení projektu Stop násilí na školách – prevence kriminality. Data z něj získaná budou použita v diplomové práci Prevence kriminality.

(Prevencí kriminality se rozumí předcházení zločinnosti, tedy soubor nejrůznějších aktivit mimotrestního charakteru orientovaných na odstranění, oslabení či neutralizaci kriminogenních faktorů s cílem předcházet vzniku kriminality, zastavit její růst anebo docílit její odstranění.)

Vypracovala: Leona Marková

Dotazník je anonymní. Odpovědi zakroužkujte, v případě otevřených otázek vypište.

Jméno (nepovinné):

1. Věk:

2. Pohlaví: žena / muž

2. Připadáš si poté, co jsi absolvoval lekce sebeobrany, bezpečněji?

3. Víš po absolvování hodin i nějaké teoretické poznatky, nebo byl kurz zaměřen pouze na praktickou výuku?

a) Ano, mám i teoretické poznatky

b) Ne, kurz byl zaměřen pouze prakticky

4. Víš 3 základní pravidla sebeobrany? Vypiš je, prosím.

-
-
-

5. Vypiš prosím 3 poznatky, které sis z kurzu odnesl/a (např. naučil/a jsem se, jak se ubránit proti facce).

-
-
-

6. Dostal/a ses někdy do situace, která by vykazovala znaky násilného trestného činu, přestupku nebo pokusu o něj (např. šikana ve škole, krádež telefonu, vyhrožování násilím za cílem získání peněženky, pohrůžka fyzickou újmou – ublížení na zdraví)?

a) Ano a zvládl/a jsem ji vyřešit

b) Ano a nezvládl/a jsem ji vyřešit

c) Ne

7. V případě, že by ses v takové situaci ocitl/a, myslíš, že by ti absolvované lekce sebeobrany pomohly?

a) Ano, myslím, že by mi pomohly

b) Ne, ani po absolvování nemám pocit, že bych si věděl/a rady

8. Věděl/a jsi, co v dané situaci dělat, i před absolvováním kurzu?

a) Ano

b) Ne

9. Co se ti na kurzu nejvíc líbilo?

10. Co ti během kurzu chybělo?

11. Jak hodnotíš proběhlý kurz na škále 1-5 (známky jako ve škole)?

1 2 3 4 5

12. Jak hodnotíš trenéra, který s vámi dané lekce vedl?

1 2 3 4 5

Seznam grafů

Graf č. 1 – Dotaz ohledně pocitu bezpečí.....	44
Graf č. 2 – Zaměření kurzu.....	45
Graf č. 3 – Násilí ve společnosti.....	47

Prevence kriminality – Abstrakt – klíčová slova

Abstrakt

Diplomová práce rozebírá v teoretické rovině téma prevence kriminality jakožto jedné ze dvou strategií kontroly kriminality, vůči druhé strategii, kterou je trestní represe. Poukazuje na prioritní postavení prevence vzhledem k ostatním nástrojům, kterými lze kriminalitu ve společnosti řešit. Zaměřuje se na teoretické vymezení základních pojmů a jejich význam ve vztahu k prevenci kriminality, dále uvádí odbornou literaturou nejvíce užívaná systematická členění, načež se blíže věnuje členění podle úrovně a podle obsahového zaměření prevence kriminality. Stručně je přiblížen i systém prevence kriminality v České republice, jehož efektivnost má vliv na úspěšnost preventivní politiky státu.

Další část se zaměřuje na poznání příčin a podmínek kriminality mládeže, protože právě mladí lidé mají v současném dynamicky se rozvíjejícím světě vysoký potenciál aplikovat změny ve společnosti a ovlivnit kriminalitu. Snadný přístup k moderním technologiím přináší mnoho nových aspektů, které mohou ovlivnit život člověka, proto je zde rozebíráno i téma kyberkriminality. Následující část se věnuje tématu osobního rozvoje, zejména v oblasti sportu, bojových umění a sebeobrany. Tato problematika je zde rozebírána v rovině praktické i teoretické pro názornost a správné pochopení. Zaměření celé práce má odrážet nejen jednotlivé části, ale také komplexní obraz problematiky a mnoha možných řešení.

Specifické parametry nastavené pro teoretickou i praktickou část byly voleny tak, aby byla jednotlivá témata srozumitelně představena a popsána. Dotazníkové šetření zpracované ve spolupráci se zakladateli projektu „STOP násilí na školách – prevence kriminality“ je analyzováno a více popsáno v závěru této práce. Jsou zde otázky praktické čistě pro využití projektového týmu i více teoretické, které navádějí a směřují účastníka průzkumu. Vyhodnocení bylo zakomponováno do rozboru samotných otázek, aby čtenáři této práce pomohlo co nejlépe porozumět záměrům tohoto šetření a proč byly voleny otázky tímto způsobem.

Klíčová slova:

Prevence kriminality, mladí lidé, osobní rozvoj a sport

Crime Prevention – Abstract – keywords

Abstract

The thesis analyses in theoretical terms the topic of crime prevention as one of the two strategies of crime control, as opposed to the other strategy, which is criminal repression. It highlights the priority position of prevention in relation to other methods that can be used to tackle crime in society. It focuses on the theoretical definition of the basic concepts and their meaning with regard to crime prevention, then presents the systematic classifications most commonly present in academic literature, followed by a more detailed look at the breakdown by level and by the content of crime prevention. The system of crime prevention in the Czech Republic is also briefly presented, the effectiveness of which has an impact on the success of the state's crime prevention policy.

Furthermore, the thesis focuses on understanding the causes and conditions of juvenile delinquency. In the current dynamic world, young people have a high potential to apply changes in society and influence crime rates. In addition, easy access to modern technology can affect a person's life in many aspects, therefore the topic of cybercrime is also discussed. Moreover, the topic of personal development is studied, particularly in the areas of sports, martial arts, and self-defence. These issues are discussed in both practical and theoretical terms for clarity and proper understanding. The focus of the whole work is to not only reflect on its individual parts but also present the complex picture of the problem and the wide variety of possible solutions.

Specific parameters set for both the theoretical and practical parts have been chosen to present and describe individual topics in a comprehensible way. The questionnaire survey prepared in cooperation with the founders of the project „STOP violence in schools – crime prevention“ is analysed and described in more detail in the conclusion of this thesis. There are practical questions solely for the use of the project team as well as more theoretical questions that guide and direct the survey participant. Evaluation has been incorporated into the analysis of the questions themselves to help the reader of this thesis best understand the intentions of this survey and the reasoning behind the choice of those questions.

Keywords:

Crime prevention, young people, personal development and sport